

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Bakalářská práce

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Proměny ve vnímání času v době pandemie nemoci Covid-19

Autor: Matouš Babíček

Studijní obor: Sociologie a sociální antropologie

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jakub Grygar, Ph.D.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. 5. 2022

Matouš Babíček

Bibliografický záznam

BABÍČEK, Matouš. *Proměny ve vnímání času v době pandemie nemoci Covid-19*. Praha, 2022. 70 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí práce doc. Mgr. Jakub Grygar, Ph.D.

Rozsah práce: 121 750 znaků (včetně mezer)

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce bylo identifikovat a následně blíže popsat proměny ve vnímání času u studentů vysokých škol v době pandemie nemoci Covid-19. Jde především o identifikaci těchto změn ve vnímání času a jejich následná argumentace, na základě předem stanovené literatury. Cílovou skupinou jsou již zmínění studenti, kde předem nebyla určena specifika pro jejich výběr. Bakalářská práce je zaměřena například na popis průběhu pandemie, organizace času, identifikování proměn ve vnímání času, dopad těchto změn a tvorbu rutiny. Práce je založena na kvalitativním výzkumu, který pomocí polo-strukturovaných rozhovorů se studenty vysokých škol zkoumá výše uvedené téma v kontextu pandemie nemoci Covid-19.

Klíčová slova: vnímání času, proměny ve vnímání času, Covid-19, tvorba rutiny, pohyb v prostoru, ztráta rutiny, organizace času, perspektiva studentů

Abstract

The aim of this bachelor's thesis is to identify and then describe changes in time perception in students, during Covid-19 pandemic. The aim is to describe these changes and make assumptions based on chosen literature. The target group will be University students, without only limited specifications. Bachelor theses focuses, e.g. on the positive and negative impact of the Covid-19 pandemic, perception of time during pandemic, changes in the perception of time, routine and time schedule. Investigation will be carried out through a qualitative method of semi-structured interviews with mentioned students, in the context of Covid-19 pandemic.

Key words: Time perception, changes in time perception, Covid-19, routine behaviour, absence of free movement, student's perspective

Poděkování:

V této části bych rád poděkoval vedoucímu této práce, doc. Mgr. Jakubu Grygarovi, Ph.D. za jeho konstruktivní poznámky a cenné rady. Rád bych poděkoval své rodině a blízkým za podporu při psaní této práce, a během celé doby studia. V neposlední řadě bych rád poděkoval mé skvělé přítelkyni, která mi byla psychickou oporou při psaní této práce. Na závěr bych také rád poděkoval účastníkům výzkumu, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

Úvod.....	8
1 Teoretická část.....	12
1.1 Fenomenologické pojetí času Edmunda Husserla.....	12
1.2 Filozofické pojetí času v díle Jana Sokola	14
1.2.1 Rytmus a čas.....	15
1.2.2 Čas v sociologii.....	16
1.3 Čas jako sociální konstrukt v díle Pitirim A. Sorokina a Robert K. Mertona.....	17
1.4 Význam pohybu v problematice vnímání času v díle Maurice Merleau-Pontyho	18
1.5 Chronos a Kairos.....	20
1.5.1 Chronos	20
1.5.2 Kairos.....	20
1.6 Vysvětlení pojmu „rutina“ a lidského rutinního chování	21
2 Postup a výzkumné metody.....	22
2.1 Cíl bakalářské práce.....	22
2.2 Výzkumné otázky	22
2.3 Výzkumná metoda a technika sběru dat.....	22
2.4 Cílová skupina a vzorek respondentů.....	23
2.5 Harmonogram prací a sběr dat	23
2.6 Průběh rozhovorů	24
2.7 Etické aspekty výzkumu	25
2.8 Analýza dat.....	26
3 Výsledky	27
3.1 Charakteristika jednotlivých respondentů	27
3.2 Průběh pandemie	34
3.3 Chronologický a kairický čas v době pandemie nemoci Covid-19.....	39
3.4 Proměny ve vnímání času v době pandemie nemoci Covid-19	40
3.5 Tvorba rutiny	47
3.6 Proměny ve vnímání času spojené se ztrátou pohybu v prostoru.....	51
3.7 Diskuse výsledků výzkumu	53
Závěr	56
Summary	59
Seznam použité literatury:.....	60

Úvod

Cílem této bakalářské práce je identifikovat možné změny ve vnímání času u studentů v době pandemie nemoci Covid-19. V této práci se především zaměřuji na zjištění těchto změn a jejich vysvětlení, následně propojení tvorby a vnímání rutinní organizace času s těmito změnami a následně také spojitost mezi ztrátou možnosti volného pohybu v prostoru, který byl zapříčiněn proti-pandemickými opatřeními, s proměnami ve vnímání času u studentů vysokých škol. Čas je na popis složité a náročné téma, které zasahuje do více vědních disciplín, kromě sociologie a antropologie i do filozofie a psychologie. Studium této problematiky u studentů jsem si zvolil na základě vlastních zkušeností s prožíváním pandemie a proměnami ve vnímání času. Námětem pro sestavení a provedení tohoto výzkumu bylo mé vlastní prožívání pandemie. Jelikož se pohybuji ve skupině studentů, rozhodl jsem se zkoumat právě tuto skupinu. Z mé vlastní zkušenosti je organizace času a jeho vnímání rozdílná u této skupiny, oproti zbytku společnosti, jelikož se studenti účastní více sociálních aktivit od studia až po zaměstnání. Ztráta možnosti účastnit se těchto sociálních aktivit v době pandemie tedy mohla zapříčinit změny ve vnímání času.

Téma tohoto výzkumu a jeho samotný průběh je založen na mých vlastních zkušenostech z období pandemie. Během pandemie jsem pozoroval změny v mém vlastním vnímání času a jeho organizaci. V roce 2020, kdy se nemoc Covid-19 dostala také do České republiky a začaly být v platnosti první proti-pandemická opatření, měl jsem možnost pozorovat změny právě ve vnímání času. V prvním “lockdownu” se mé vnímání času změnilo natolik, že jsem již nebyl schopen říci jaký je den. Dny se mi začaly “slévat dohromady” a v dnešní době mám problém si toto období mého života vybavit, jelikož k němu období nemám žádný emoční vztah.

V prvním roce pandemie se také změnil můj pohled na rutinní organizaci mého času. V době před pandemií, byla moje organizace času založena na rutinně se opakujících událostech, jako například studium na vysoké školy nebo návštěva zaměstnání. V prvních měsících pandemie jsem měl možnost pozorovat důležitost rutinního uspořádání času, jelikož bez rutiny nemělo moje vnímání času strukturu. V momentě, kdy mi tyto rutinní události z mé organizace času vymizely, jsem nabyl dojmu, že moje organizace času postrádá jakoukoliv pravidelnost. V retrospektivním

pohledu ale mohu tvrdit, že pravidelnost v mém vnímání času existovala, ale v tomto časovém období jsem ji neregistroval. Rutina se v mé tehdejší organizaci času vytvořila v závislosti na školní docházce, která se přesunula do virtuálního prostředí.

Zkušenosti s proměnami ve vnímání času během pandemie v mém vědomí stále přetrvávají a stále ovlivňují mé vnímání času. V době tohoto výzkumu již pandemie nebyla natolik života ovlivňující, nicméně ke zkušenostem z tohoto období stále přihlížím a tyto změny jsem schopen stále pozorovat. Na základě těchto zkušeností jsem se pro rozhodl pro toto téma výzkumu a také rozhodl pro cílovou skupinu, tedy již zmíněné studenty vysokých škol. Jelikož sám do této skupiny patřím, bylo v mém úmyslu zjistit, zda také ostatní studenti vnímali proměny v jejich vnímání času. Mých vlastních zkušeností z období pandemie jsem využil při vytváření výzkumných otázek, které jsou uvedeny níže. První výzkumná otázka se zaměřuje na identifikaci proměn ve vnímání času u účastníků tohoto výzkumu. Druhá otázka je zaměřena na význam rutiny spojené s proměnami ve vnímání času a jak se případné rutiny s průběhem pandemie změnily.

Cílem této práce je odpovědět na následující otázky: 1) Jaké změny ve vnímání a pojetí času účastníci/účastnice tematizují v kontextu pandemie? 2) Jakou roli v jejich konceptualizacích hrají rutiny? Jak se tyto případné rutiny s pandemií proměnily?

Mé vlastní zkušenosti z doby pandemie nemoci Covid-19 a změny ve vnímání času, které jsem sám na sobě pozoroval mi také pomohly při výběru literatury, na které bude tento výzkum založen. Literatura a její správný výběr je v případě mé práce zásadní. Jelikož je mé aktuální vnímání času založeno také na zkušenostech z doby pandemie Covidu-19, zohlednil jsem tuto skutečnost také při výběru fenomenologické pojetí času, kterému se věnuje Edmund Husserl (1996). Husserl nám představil termín *Sekundární vzpomínka*, která představuje zkušenosti z již ukončené události (Husserl 1996, s. 39-40). Nicméně k této vzpomínce přihlížíme v událostech nadcházejících. Výběr díla Jana Sokola byl založen na zkušenostech, které jsou spojeny s tvorbou a prožíváním rutiny. Sokol (2004) čas popisuje z filozofického pohledu a zaměřuje se také na rytmizaci života. Jelikož se jedná o sociologickou práci, bylo přihlédnuto k sociologickému pojetí času právě Jana Sokola (2004). V určitých částech pandemie byla také omezena možnost volného pohybu. V mém úmyslu tedy bylo zkoumat propojení času a prostoru. Z toho důvodu bude v tomto výzkumu využito rovněž poznatků Maurice Merlau-Pontyho

(2013), který se věnoval právě propojení času a prostoru z filozofického hlediska. Na osobních zkušenostech z doby pandemie je založen také výběr díla od R. K. Mertona a P. A. Sorokina (1937), kteří se věnovali společenskému vnímání času. Čas popisují jako sociální konstrukt, který skrze společenské události vnímáme a formujeme na jeho základě naše vnímání času. Nicméně v době pandemie nebyla možnost účastnit se společenských událostí. K vlastním zkušenostem jsem zde přihlédl z důvodu, že se mé vlastní vnímání času omezilo pouze na subjektivní vjemy a neměl jsem možnost formovat mé vnímání času na společensky sdílených událostech. Jako poslední dílo, které jsem na základě svých zkušeností zvolil je dílo J. A. Smithe (1969), které je zaměřeno na vnímání chronologického a kairického času. Chronologické uspořádání je to, co z mé vlastní organizace času vymizelo. Organizace byla formována na základě povinností, které je potřeba udělat, ale není u nich důležité chronologické uspořádání. Organizace byla tedy založena primárně na času kairickém, tedy správném momentu, kdy je potřeba danou věc vykonat.

Pro dané šetření jsem zvolil metodu kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum byl v tomto případě zvolen z důvodu, že je zapotřebí osobního přístupu a delšího kontaktu s účastníky v rámci zmíněného tématu, které je v mém zájmu zkoumat. V projektu výzkumu byl zamýšleno využití biograficky narativních rozhovorů, nicméně od této metody bylo v průběhu šetření upuštěno. Metoda vytváření dat se změnila a bylo využito polo-strukturovaných rozhovorů. Změna metody vytváření dat nebyla zamýšlena a stalo se tak nevědomě, kdy struktura každého rozhovoru byla stejná. Důvodem této změny bylo mé vedení rozhovoru, kdy jsem nevědomě využíval metody polo-strukturovaných rozhovorů. Výsledná data nám ale ukazují, že tato metoda vytváření dat, byla pro tento typ šetření nejvhodnější. Do této metody byly zakomponovány také mé vlastní zkušenosti, které jsou výše popsány. Dodatečné otázky byly směřovány na konkrétní problematiku proměn ve vnímání času.

Podrobněji se právě zaměřuji na to, zda studenti vysokých škol pozorovali změny ve svém vnímání času, případně jak by tyto změny popsali. Následně co považují za důvod těchto změn v kontextu pandemie. Dále se zajímám o to, jaká byla jejich organizace dne či týdne v době pandemie a zda se tato organizace změnila oproti době před pandemií. Následně je v mém zájmu zaměřit se na tvorbu a vnímání rutinních návyků během pandemie. Tím je myšleno, zda si studenti vytvořili nové rutinní návyky

během pandemie a jak tvorba a prožívání rutiny reflektuje eventuální proměny ve vnímání času. V analýze se také zaměřuji na spojitosti mezi ztrátou možnosti volného pohybu v době pandemie a proměnami ve vnímání času.

1 Teoretická část

V teoretické části bakalářské práce se zaměřuji na představení autorů a jejich termínů spojených s vnímáním času. Poznatků z této části bude využito v části empirické. Přesto, že se jedná o sociologickou práci, tak sociologické pojetí času není dostatečné, pokud máme v úmyslu popsat proměny ve vnímání času. Sociologické pojetí času je založeno na zkušenostech s prožíváním událostí sdílených napříč společnostmi. Přestože společnost do jisté míry formuje naše vnímání času, není tento předpoklad dostatečný. Vnímání času je téma subjektivní a naše působení ve společnosti je pouze jednou proměnnou. Z tohoto důvodu, se ve výběru děl v teoretické části nachází také díla a poznatky od autorů, kteří nejsou sociologové. Kromě sociologického pojetí času zde bude představeno také fenomenologické a filozofické pojetí času.

Čas a jeho vnímání je rozděleno na dva předpoklady. První z nich je chronologický čas a jeho vnímání. Jedná se o souslednost událostí, které se dají vyjádřit konkrétním časovým údajem, jako jsou například dny v měsíci, či roční období. Druhým předpokladem je čas kairický. Kairický čas, nebo také kairos, představuje správný moment, kdy je potřeba vykonat určitou činnost. Tato činnost nemusí být nutně vyjádřena konkrétním časovým údajem. Jedná se o emoční organizaci našeho času.

V poslední řadě zde bude představena také rutina. Na základě rutiny formujeme naši organizaci času, jelikož jsme do jisté míry schopni určit vývoj událostí. Základem této organizace jsou rytmicky se opakující události.

1.1 Fenomenologické pojetí času Edmunda Husserla

Čas a jeho vnímání je subjektivní a naše vnímání času je založeno na zkušenostech. Z toho důvodu je zde čas popsán z fenomenologického pohledu, který ve svém díle představil Edmund Husserl (1996). Fenomenologické zkoumání je založeno na popisu zkušeností s daným fenoménem a jak nás tyto zkušenosti nadále ovlivňují.

V díle *Přednášky k fenomenologii vnitřního časového vnímání* (1996), se E. Husserl zabývá fenomenologickým pojetím času a také tím, jak je čas spojen s vědomím. E. Husserl své pojetí vnímání času zakládá na Brentatových představách o čase (Husserl

1996, s. 18). Brentato se domníval, že našel řešení v otázce vnímání a pojetí času. Základem jeho předpokladu jsou asociace s vjemy a spojení s bezprostřední představou v naší paměti. Pokud se dostaneme do kontaktu s vjemy, mohou být vizuální či zvukové, zůstává vzpomínka na tyto vjemy po nějakou dobu v naší paměti (Husserl 1996, s. 18). Edmund Husserl na základě Brentova předpokladu o čase představil svoji fenomenologickou teorii o vnímání času. Základem jeho teorie je melodie, která představuje ony vjemy. (Husserl 1996, s. 19) Melodie, kterou Husserl popisuje se skládá z tónů. Tóny, v Husserlově představě o čase, představují události, které se během časového úseku – melodie, odehrály. Tyto tóny jsou strukturou melodie a bez nich by nebylo možné reflektovat melodii jako ucelený časový úsek. Pokud je tón ukončen, v naší paměti je nějakou dobu udržena představa o tomto tónu a jeho významu. Pokud by v naší paměti tyto představy nezůstaly, bylo by naše vnímání času odkázáno pouze na vjemy v danou chvíli, bez reflexe tónu předešlého.

Vnímání melodie rozdělil Husserl do několika kroků. Jedním z těchto kroků je *původní imprese* (Husserl 1996, s. 34). Termín *původní imprese* v Husserlově pojetí vnímání času představuje aktuálně přítomný jev, který je stále obrazně v naší paměti a jedná se o nejživější obraz. V absolutním smyslu je to aktuálně probíhající událost, nebo také tón celkové melodie. Délka tohoto tónu v tento moment ještě není daná ani omezená. V průběhu trvání se z původní imprese stává retence neboli tón, který prošel modifikací v našem vědomí po skončení jeho trvání. Vzpomínka na ukončený a modifikovaný tón dává význam tónů nacházejícím, protože myšlenka o předešlém tónu je stále živě v naší paměti. Husserl pro retenci využívá termínu primární vzpomínka, jejíž význam a interpretace je důležitá pro nadcházející tóny v melodii (Husserl 1996, s. 35).

Další termín, který Husserl ve spojitosti s vnímáním a pojetím času používá, je *Sekundární vzpomínka* (Husserl 1996, s. 39-40). Sekundární vzpomínka je v Husserlově pojetí již v minulosti ukončená událost. Jedná se o melodii, která již netrvá, ale její dozvuk je stále v naší paměti. Sekundární vzpomínka je pohled na ukončenou událost, která prošla modifikací a je v nás uložena. Reprodukci této vzpomínky jsme schopni zařadit jednotlivé tóny do časového schématu a na jeho základě zrekonstruovat již ukončenou událost či časový úsek v našem životě.

Právě rekonstrukce historie je v tomto výzkumu důležitá. Pokud na pandemii nemoci Covid-19¹ nahlížíme jako na ukončenou událost, jedná se o sekundární vzpomínku a skrze výzkum a rozhovory se můžeme pokusit o rekonstrukci historie na základě dozvuku melodie pandemie. Přetrvává v nás a ovlivňuje naše následné vnímání události. Jinými slovy, pokud se naše vnímání o čase v průběhu pandemie změnilo, dle Husserlovi teorie v nás tyto modifikované zkušenosti přetrvávají a ovlivňují náš následný pohled na nadcházející události (Husserl 1996, s. 41).

Husserl se ve svém pojetí času nezabýval otázkou našeho propojení s přírodou a jak na základě přírodních vjemů vytváříme naši představu o plynutí času. Do svých poznatků o vnímání času také nezahrnul fenomén rytmu, který dává strukturu naší organizaci času. Z toho důvodu je v této práci využito také poznatků z díla Jana Sokola, *Rytmus a čas* (2004).

1.2 Filozofické pojetí času v díle Jana Sokola

Předpokladem popisu vnímání času je jazyk a jazykové obraty. Zkušenosti popisujeme skrze jazyk a je důležité popsat, jak čas a časové údaje pronikly do mluveného jazyku společnosti. Důležitostí jazyku ve vnímání času se zabýval Jan Sokol (2004). Poznatků z tohoto díla bylo využito také v kapitole o sociologickém pojetí času. Sokol se kromě samotného času zabýval také pojetím času v různých vědních disciplínách, mezi které byla zařazena také sociologie a sociologické pojetí času. Sokol (2004), zde představuje poznatky sociologických autorů a dává je do kontextu s vlastními poznatky o čase.

Jan Sokol se v díle *Rytmus a čas* (2004) zabývá filozofickým pojetím času. První kapitola této knihy s názvem Jazyk a čas, se zabývá vyjádřením času skrze jazykové obraty. Vnímání času se dá popsat pouze skrze slova. Sokol tvrdí, že jazyk je tím nejdůležitějším prostředkem lidské komunikace. Skrze jazyk jsme schopni pochopit svět kolem nás a dávat jednotlivým věcem význam (Sokol 2004, s. 20). Každý jazyk je produktem dlouholeté lidské zkušenosti se světem. Do jazyka lidé ukládají své zkušenosti a poznatky o světě kolem nás a předávají tyto zkušenosti dalším generacím (Sokol 2004,

¹ Doplnit odkaz na pandemii

s. 20). Skrze jazyk jsme také schopni naše zkušenosti s časem interpretovat. Jazyk je základem pojetí našeho i společenského času, jelikož samotná organizaci času je vyjádřena skrze jazyk. Na jazyku je postavena také společenská organizace času, kdy jsou v jazyce vyjádřeny události, dle kterých společnost organizuje své vnímání času.

J. Sokol popisuje čas jako plynutí. Plynutí, které nejsme schopni ovlivnit a čas neustále ubíhá i bez našeho zásahu. Čas je předpokladem pro náš pohyb. Tento pohyb se může zpomalit, ale nikdy zastavit. Svět kolem nás má svůj koloběh a na základě tohoto koloběhu byly tvořeny jazykové výrazy, které pronikaly do jazyka skrze vjemy. Tyto vjemy mohly být přírodní, například změny počasí či kalendářní vnímání času, které je založeno na přírodních úkazech, jenž je ale lidským výtvořem. Sokol o čase mluví jako o komoditě, jejíž podíl je nám předem dán. Můžeme totiž s časem nakládat dle našeho uvážení, můžeme jej ztrácet nebo jím plýtvat (Sokol 2004, s. 24). Sokol zde kromě jazykového pojetí času představil také obecné pojetí času. Sokol představuje své tvrzení o čase, kdy je čas možné nahlížet jako na plynoucí řeku, které jsme součástí. Pokud jsme odtrženi od toku času a nejsme součástí společenského plynutí, naše představa o čase se rozpadá.

1.2.1 Rytmus a čas

Jan Sokol ve svém díle věnuje pozornost i jinému fenoménu kromě času. Tímto fenoménem je rytmus a rytmizace našeho života. Dle Sokola je rytmus to, co nám dává naše pojetí času a jeho vnímání. Sokol v této kapitole představuje svoji hypotézu o rytmu: „*Nabídli jsme hypotézu, že by jím mohl být jaksi před-časový fenomén rytmu, pravidelné struktury, jež tvoří také pozadí našeho časového prožívání*“ (Sokol 2004, s. 277).

Rytmus dle Sokola představuje fenomén, který v pozadí koriguje naše vnímání času. Bez rytmu je naše časové vnímání omezeno pouze na astronomický čas, či společenský čas (Sokol 2004, s. 277-278). Rytmus také můžeme považovat za fenomén, který našemu vnímání času dává trvání a plynutí, současnost a následnost. Na základě rytmu jsme schopni určit souslednost událostí, náš kontakt s okolím a samotnou organizaci našeho bytí na tomto světě. Bez fenoménu rytmu přicházíme o předpoklad pravidelnosti v naší organizaci času a zkoumání tohoto fenoménu je stejně důležité jako zkoumání fenoménu času. Tento fenomén, je velice těžko popsatelný slovy, jelikož se jedná o podvědomou organizaci našeho časového vnímání. Sokol ho popisuje jako

intimní část našeho vědomí, která je z části veřejná, ale také soukromá. Tento fenomén denně vnímáme, ale nepřikládáme mu důraz jako jiným vjemům.

Rytmus je dle Sokola naše spojení s tělesností, ale zároveň se také jedná o až duchovní záležitost jako je hudba či poezie. Skrze rytmus jsme schopni pozorovat naše spojení s přírodou, živou i neživou, které se skrze jiné fenomény pozoruje složitěji. Přírodní rytmy jsou proměnnou, na základě které budujeme naši organizaci času. Pouze námi vytvořené rytmické chování není dostatečné, je zapotřebí také přírodních rytmů jako je střídání dne a noci, nebo ročních období. Sokol jej popisuje jako fenomén, který našemu bytí udává řád, ale jen díky rytmu se můžeme cítit skutečně svobodně (Sokol 2004, s. 278).

1.2.2 Čas v sociologii

Sokol (2004) se kromě vlastních poznatků o vnímání času věnoval v díle *Rytmus a čas* také popisu času z pohledu jiných vědních disciplín než filozofie. Pozornost věnoval disciplínám jako je sociologie, psychologie a další. Jelikož se jedná o sociologickou práci, je zde blíže popsán Sokolův (2004) popis času z pohledu sociologie.

Předpokladem pojetí času v sociologii je „trvání“ a tento pojem představil Bergson (Bergson in Sokol 2004, str. 222). Jedná se o sociální fakt, na který společnost nahlíží jako na základní kategorii uspořádání společenského času (Sokol 2004, s. 223). Představa o společenském čase se předává skrze kolektivní vědomí. Společnost nahlíží na čas jako na dělitelnou a měřitelnou jednotku, užívanou jako abstraktní a neosobní kalendáře či rozvrhy. Kalendářní pojetí času je tedy důkaz dělitelnosti, hodiny jsou zase důkazem měřitelnosti. Nicméně tato kategorizace času vyžaduje společné vnímání času, tedy Durkheimův termín sociální čas (Durkheim in Sokol 2004, s. 224). Společnost se časem nejen řídí, ale také ho sama vytváří. K tomuto stanovisku se hlásili také další sociologové jako například M. Weber, M. Mauss nebo P. A. Sorokin.

Sokol ale prezentuje argument, že Durkheimova představa o sociálním čase není správná a nelze ji obhájit. Čas sice může být základem společenské organizace a orientace, nicméně Durkheim zde nevidí oporu v přírodních jevech. Organizace času jednotlivců je vždy závislá na přírodních jevech, jako je střídání dne a noci, či ročních období. Právě tato rytmizace přírodních jevů dala základ společenskému pojetí času, skrze které vznikly náboženské svátky a slavnosti a později také kalendář samotný (Sokol

2004, s. 224). Zde tedy můžeme argumentovat rytmizací života a časovém uspořádání, na základě kterého je sociální čas tvořen. N. Elias také předkládá tvrzení, že každý jedinec sice sociální čas tvořit může, ale nejprve je potřeba se skrze složitou syntézu naučit společenské pojetí času (Elias in Sokol 2004, s. 224). Sociologie tedy potřebuje vypracovat syntézu, do které je potřeba zahrnout také aspekty evoluční a pracovat s větším odstupem. N. Elias tedy argumentuje, že čas je jednotkou společenské organizace, postavený na schopnosti jedinců vnímat souběžně určité události a navzájem je porovnávat (Elias in Sokol 2004, s. 225). Jsou zde vytvořena univerzální měřítka napříč společnostmi, jako je například východ slunce. Těmto měřítkům se právě skrze zmíněnou syntézu musí každý jedinec naučit, podobně jako se musí naučit mluvit určitým jazykem.

Popis času, jakožto sociálního konstruktu není v tomto díle dostatečný. Tento předpoklad je v díle Sokola (2004) zmíněn, nicméně představuje pouze poznatky jiných autorů s vlastní argumentací. K popisu sociálního pojetí času bylo využito poznatků z díla P. A. Sorokina a R. K. Mertona, kteří se této problematice věnují. Čas jakožto sociální konstrukt bude představen v následující kapitole.

1.3 Čas jako sociální konstrukt v díle Pitirim A. Sorokina a Robert K. Mertona

Předpoklad každého pohybu je čas. P. A. Sorokin a R. K. Merton na čas nahlíží z tohoto pohledu ve svém díle o čase, jakožto sociálním konstrukt (Sorokin a Merton 1937, s. 617). Čas vyjádřen skrze pohyb není spojen pouze se sociálními vědami a společnostmi, ale také s exaktními vědami jako je matematika či astronomie. Důležitost významu času v sociálních vědách je stejně důležitá jako ve vědách exaktních. Čas pomáhá v organizování událostí společnosti na základě rozložení dnů v měsíci, ročních období a let. Sorokin a Merton (1937) se věnují také plynutím času. Astronomický čas je neustálým trváním, které není ovlivněno pohybem materiálních věcí. Psychologické vnímání času je odlišené, jelikož podléhá více proměnným, které vnímání psychologického času ovlivňují: *„Obecně, čas plyne rychle pokud je naplněn různorodými a zajímavými zkušenostmi, nicméně v naší paměti má podobu dlouhého časového období. Na druhou stranu, bez zajímavých zkušeností se nám události zdají nekonečné, ale v retrospektivě je vnímáme jako rychle uplynulé“* (Sorokin a Merton 1937, s. 617).

Na základě jejich tvrzení můžeme argumentovat, že zkušenosti a jejich prožívání jsou proměnnou, která ovlivňuje naše vnímání času. Autoři zde popisují rozdílnosti mezi astronomickým vnímáním času a subjektivním časem, který je v retrospektivním pohledu ovlivněn zkušenostmi. V případě každodenních aktivit se orientujeme v čase na základě společensky stanovených jazykových obrátů. Příkladem tohoto může být výraz „Uvidíme se po..., Známe se již od...“ a mnoho jiných. Těchto výrazů využíváme, protože astronomický popis času a výrazy s ním spojené nejsou mnohdy dostatečné, pokud chceme být součástí kolektivního vnímání času, jak také tvrdí Sorokin a Merton (Sorokin a Merton 1937, s. 618). Kolektivní vnímání času může být složité, pokud společnost vyjadřuje události pouze na základě kalendáře. Spojit konkrétní datum s konkrétní událostí dává kolektivnímu vnímání větší přehlednost a snadnější pochopení. Jinými slovy, kalendářní reference se stávají nepodstatné, pokud nejsou transformovány do sociálního pojetí času.

Vnímání času ve společnosti je založeno na kolektivním vnímání probíhajících a ukončených událostí. Čas zde proniká také do jazyka společnosti, která se na jeho základě udržuje v kolektivním vnímání času. Jazykové obraty jsou založeny na sociálních aktivitách jedince či skupiny, a na jejich základě určujeme délku momentu či retrospektivně vnímáme čas o určité události. Podobně jako J. Sokol (2004), také Sorokin a Merton tvrdí, že rytmizace kolektivního života je založena na astronomickém času, ale samotné vnímání společenského času je vyjádřeno skrze sociální rytmus, kdy skupina sdílí podobné představy o plynutí času (Sorokin a Merton 1937, s. 619).

Jak již bylo zmíněno, Sorokin a Merton popisují jako předpoklad pohybu čas samotný. Tomuto tvrzení se ale autoři věnují pouze sporadicky a nepředkládají vysvětlení tohoto tvrzení, kterého by bylo možné v této práci využít. Z toho důvodu je v této práci využito také poznatků z díla Maurice Merleau-Pontyho, který se věnoval filozofickému propojení času a pohybu v prostoru. Fenomén pohybu a jeho propojení s fenoménem času bude představeno v následující kapitole.

1.4 Význam pohybu v problematice vnímání času v díle Maurice Merleau-Pontyho

Maurice Merleau-Ponty popsal ve svém díle *Fenomenologie vnímání* pohyb jako změnu polohy či přemístění (Merleau-Ponty 2013, s. 330). Pohyb, tedy změna polohy, je

vázán na objektivní prostor, který je společensky sdílený. Skrze pohyb se dostáváme do kontaktu s okolním světem a skrze něj získáváme zkušenosti. Lidé ve společnosti jsou navázáni na objektivní prostor, ale zážitky spojené s pohybem v tomto prostoru jsou vyjádřeny skrze subjektivní prožitky a emoce. Zkušenosti z pohybu jsou vázány s tím, kdo daný pohyb vykonal a jedná se o jednu z variant zkušeností, skrze kterou chápeme svět okolo nás. Maurice Merleau-Ponty se ve zmíněném díle věnuje času jako fenoménu. Dle Merleau-Pontyho je naše časové vnímání svázáno s pohybem v objektivním prostoru (Merleau-Ponty 2013, s. 339).

Chceme-li fenomén pohybu skutečně pochopit, musíme svět kolem nás chápat jako něco, co není tvořeno pouze z věcí, ale také z neustálých přechodů a změn. Věci kolem nás a my samotní nejsme definováni skrze naši statickou polohu ve světě, ale skrze chování, se kterým je pohyb spjat. Na prostor můžeme nahlížet z hlediska šířky, výšky a dalšími exaktními popisy. Prostor se ale také pojí s časovostí. Pokud vstoupíme do prostoru, naše časové vyjádření je to, co se nám dostane do povědomí jako první. Tím je myšleno, kdy jsme do prostoru vstoupili a kdy jej opustili.

Věci, které koexistují v určitém prostoru, jsou na stejné „časové vlně“ (Merleau-Ponty 2013, s. 338). Tyto vlny jsou ale specifické tím, že se nachází mezi časovou vlnou, která danému okamžiku předcházela, a která je následná. Z těchto po sobě jdoucích okamžiků je tvořen objektivní čas. Dle Merleau-Pontyho, prožívaný okamžik v sobě zahrnuje části minulosti a budoucnosti: *„Fenomén pohybu nám ještě zřetelnějším způsobem ukazuje toto prostorové a časové zahrnování. O pohybu a pohybujícím se víme, aniž bychom si jakkoli uvědomovali objektivní polohy – podobně jako víme o vzdáleném předmětu a jeho skutečné velikosti bez jakékoli interpretace, a podobně jako víme v každém okamžiku o místě, jaké určitá událost zaujímá v tloušťce naší minulosti, aniž bychom si ji jakkoli explicitně vybavovali.“* (Merleau-Ponty 2013, s. 338-340). V naší paměti zůstává také časový údaj, který je s daným prostorem spojen. Kromě toho, že si v naší minulosti jsme schopni vybavit velikost a vzhled daného prostoru, máme zkušenost s tímto prostorem spojenou také s časem a jsme do jisté míry schopni určit, kdy se daný pohyb uskutečnil.

1.5 Chronos a Kairos

Pojmy chronos a kairos pocházejí z řečtiny, a oba tyto pojmy jsou pojmy časové. V řeckém jazyce ale každý z těchto pojmů vykládá čas lehce odlišně.

1.5.1 Chronos

Pojem chronos představuje čas chronologický, tedy časový úsek, který má přesně stanovený začátek a konec. Jako příklad jde zde možné uvést otázku: „*Kolik je právě teď hodin?*“ nebo odpověď: „*Mám schůzku v šest hodin*“. Jedná se o lineární pojetí času, které vychází ze společenského pojetí času. Chronologický čas je v naší společnosti silně zakořeněný a celá společnost se tímto pojetím času řídí. Chronos je taky základem našeho uspořádání dějin, kdy jednotlivým událostem přiřkládáme konkrétní datum. Skrze chronologické pojetí času, si nevytváříme k jednotlivým událostem emocionální vztah a není v naší paměti spojen s konkrétními událostmi, jako je to v čase kairickém. J. E. Smith popsal ve svém díle chronologický čas jako čas kvantitativní (Smith 1969, s. 1). Toto pojetí času je periodizování našeho vnímání světa do časových úseků. Skrze chronologický čas určujeme stáří předmětu či lidí. Zde lze tedy pozorovat, že chronologické pojetí času má počáteční a konečný bod. Limitace je zde vyjádřena skrze čísla, která vyjadřují chronologický čas samotný.

1.5.2 Kairos

Kairos je na chronologickém času založen, s tím rozdílem, že se jedná o kvalitativní a subjektivní pojetí času. Kairický čas se dá vyjádřit jako „správný okamžik“, kdy je potřeba vykonat konkrétní činnost. Toto pojetí času není utvořeno skrze dělení dne, jako je tomu u chronologického pojetí času, nýbrž je založeno na vnímání času skrze zkušenosti a zažité rituály. Čas kdy se v našem dni něco pravidelně odehrává je vyjádřen skrze čas kairický. Výrok „Zuby si čistím, když vstanu“ je příklad kairického pojetí času. Jedná se o subjektivní správný okamžik, kdy jedinec tuto činnost vykonává a pro něj tento výrok vyjadřuje časový údaj. John Smith ve svém díle, popisuje tři koncepty pojetí kairického času (Smith 1969, s. 8). První z těchto konceptů je již zmíněný „správný čas“ v kontrastu k „obecnému času“. Tento koncept se dá popsat pojmem „načasování“, kdy je využíváno jazykových obrátů, místo přesného časového údaje – „moc brzo“, „bylo to špatné načasování“. Druhým konceptem využití kairického času je krize. V krizových situacích máme tendenci využívat rozhodnutí, která jsou v daný čas vhodná. Třetí koncept

popisuje „nejlepší čas“, neboli čas, kdy je nejlepší moment provést určitou činnost. Jedná se o časový údaj, kdy by se mělo něco odehrát za účelem co nejlepšího výsledku. Jako příklad tohoto konceptu bych zmínil například zemědělskou sklizeň, kdy je správný čas tuto činnost provést, ale nejedná se o přesný časový údaj.

Kairický čas je úzce propojen s vírou a byl základem představy o čase ve Starém zákoně a v první části Nového zákona v Bibli. Kairos zde představuje správný čas, kdy se mají odehrát život ovlivňující události, které jsou popsány v Bibli. Příkladem pro tento předpoklad je zničení chrámu v Jeruzalémě, či samotný příchod Ježíše. Tyto události se odehrály, kdy se odehrát měly. Nejedná se tedy o přesný časový údaj. Od ukřižování Krista začíná společensky používaný kalendář. Zde tedy můžeme pozorovat propojení chronologického a kairického času, tak jak ho popsal J. E. Smith (1969). Na základě události, která je vyjádřena skrze čas kairický, bylo vytvořeno chronologické uspořádání společenského vnímání času (Smith 1969, s. 9).

1.6 Vysvětlení pojmu „rutina“ a lidského rutinního chování

Rutina a rutinní chování jsou základem našeho každodenního života. Rutina je to, co definuje strukturu naší organizace dne a zasahuje téměř do každého aspektu našeho života. Rutina je definována na základě opakujících se událostí, které jedinci vykonávají v rozdílných situacích (Osgood et al. 2016, s. 2). Rutinní aktivity jsou vykonávány za určitým cílem a samotné rutinní chování je vytvářeno skrze opakující vykonávání specifických aktivit. Rutina nám dává určitou představu o naší organizaci, kdy jsme do jisté míry schopni určit následný vývoj událostí v naší organizaci času.

Do rutiny spadá naše organizace dne, například kdy chodíme spát, kdy dojíždíme do zaměstnání nebo kdy se stravujeme. Může se jednat i o podvědomé aktivity, například jízda autem po stále stejné cestě, kdy víme, co očekávat (Osgood et al. 2016, s. 3). Důležitost rutiny si uvědomíme až v momentě, kdy přestaneme vykonávat specifickou rutinní událost nebo je celá naše rutina narušená. Rutina nemusí být nutně navázána na chronologické uspořádání událostí v čase, může se jednat jenom o opakující se události, které na sebe navazují. Příkladem může být ranní hygiena, která je prováděna po probuzení. Samotné probuzení ale nemusí být vždy ve stejný čas, hygiena ale může následovat vždy.

2 Postup a výzkumné metody

V této části bych rád blíže popsal, v jakém prostředí a jakým způsobem samotný výzkum se studenty probíhal a také vyhodnocení zamýšleného výzkum na základě výzkumných otázek.

2.1 Cíl bakalářské práce

Cílem této bakalářské práce je popsat, jaké změny nastaly ve vnímání času u studentů vysokých škol v době pandemie nemoci Covid-19. Jedná se o identifikaci těchto změn, jejich komparace na základě dat získaných od jednotlivých účastníků a jejich následná argumentace na základě předem vybrané literatury. Jedná se především o zjištění změn ve vnímání času během zmíněného období. Další stěžejní faktory jsou ale také ztráta a tvorba rutinního chování.

2.2 Výzkumné otázky

Pro výzkum popsaný v této bakalářské práci jsem si před zahájením stanovil dvě výzkumné otázky. Tyto otázky mají sloužit jako stěžejní materiál k tomu, jaké změny studenti vysokých škol pozorovali ve svém vnímání času v době pandemie nemoci Covid-19.

- 1) Jaké změny ve vnímání a pojetí času účastníci/účastnice tematizují v kontextu pandemie?
- 2) Jakou roli v jejich konceptualizacích hrají rutiny? Jak se tyto případné rutiny s pandemií proměnily?

2.3 Výzkumná metoda a technika sběru dat

K zamýšlenému tématu, který je zaměřený na proměny ve vnímání času u studentů vysokých škol, jsem zvolil již zmiňovanou metodu kvalitativního výzkumu. K výběru této metody došlo z důvodu, že vzhledem k náročnosti tématu je zapotřebí delšího kontaktu s informátory, které chce tazatel zkoumat. Výzkumné otázky byly základním kamenem pro sestavení scénáře tohoto šetření. Jako hlavní nástroj sběru dat

jsem původně zamýšlel zvolit přístup biograficky narativních rozhovorů. Biograficky narativní rozhovory nemají předem danou strukturu, jako rozhovory polostrukturované, pouze předem daný okruh, kterým by se tazatel i samotný účastník měl řídit. V případě biograficky narativních rozhovorů má narátor větší volnost, co se výpovědí týče. Výzkumník zasahuje do rozhovoru, pokud je potřeba dodatečně vysvětlit určité téma, nebo pokud dojde k odklonění od tématu (Rosenthal 1993, s. 5).

Zprvu se tento typ způsobu vytváření dat zdál vhodný pro tento zamýšlený výzkum, nicméně vzhledem k náročnosti tématu se rozhovory narativní staly rozhovory polostrukturovanými. K této změně došlo během výzkumu samotného a tato změna nebyla zamýšlena. Rozhovory se staly polo-strukturovanými, protože účastníci nebyli schopni své odpovědi sami rozvést do takové míry, že by výsledná data byla kvalitní. V průběhu rozhovoru bylo tedy z mé strany potřeba klást dotazy, aby účastník své odpovědi do hloubky rozvedl a vysvětlil. Před začátkem rozhovoru jsem si jakožto výzkumník sestavil pomyslný okruh témat, kterým se chci v rozhovoru věnovat. Tento způsob tvorby dat mi umožnil flexibilně reagovat na průběh rozhovoru a správně klást doplňující otázky (Zandlová 2019, s. 322).

2.4 Cílová skupina a vzorek respondentů

Jako cílovou skupinu pro výzkum v této bakalářské práci jsem si vybral studenty, kteří v době výzkumu studovali na vysoké škole. Předem nebylo určeno věkové omezení, jediná podmínka bylo studium na vysoké škole, aby bylo možné zajistit skupinu s podobnými zájmy a organizací času. Nebyla zvolena konkrétní vysoká škola či fakulta. Účastníci v tomto výzkumu byli vybráni z mého okruhu přátel, protože se pohybuji mezi studenty a mám snadný přístup pro získání účastníků vhodných k tomuto výzkumu. Vzorek se skládá ze sedmi dotazovaných, kdy každý dotazovaný byl v době výzkumu student vysoké školy.

2.5 Harmonogram prací a sběr dat

Jak bylo již zmíněno výše, rozhovory neprobíhaly na základě předem sestaveného scénáře. Jakožto tazatel, jsem si pouze předem určil otázky, na které by bylo potřeba se eventuálně během rozhovoru zeptat, či do-vysvětlit. Při vyhledávání respondentů jsem

využil svého okruhu přátel, jelikož bylo zapotřebí kontaktu se studenty vysokých škol. Během výběru respondentů jsem se soustředil také na různorodost vysokých škol a fakult, na které daní jedinci pravidelně docházeli. Při výběru informátorů bylo v mém zájmu také zastoupení obou genderů. Účastníci nebyli předem kontaktováni hromadně a nedošlo k hromadnému seznámení s tématem. Před začátkem rozhovoru byli účastníci a účastnice seznámeni s tématem mé bakalářské práce a také s časovým obdobím, na které by se ve své výpovědi měli soustředit. Toto jsem učinil z důvodu, aby si účastníci mohli dané období vybavit a nedošlo ke zkreslení výpovědi. Účastníci byli seznámeni s tím, že rozhovory budou nahrávány a jejich obsah nebude veřejně dostupný. Na začátku rozhovoru, jsem od účastníků vyžadoval slovní souhlas, že s nahráváním souhlasí a že obsah bude použit čistě pro účely tohoto výzkumu a jejich osobní údaje nebudou nikde uvedeny.

Rozhovory byly provedeny v období od prosince roku 2021, až do března roku 2022. V této době bylo tedy provedeno zmíněných sedm rozhovorů. Po provedení jednotlivých rozhovorů jsem následně rozhovory přepsal do textové podoby za pomoci programu Microsoft Word. Aby byl přepis co nejvíce efektivní, nahrávky byly přehrány skrze speciální program, který mi umožnil si daný záznam zpomalit. Po přepsání všech rozhovorů bylo provedeno hromadné kódování rozhovorů, na základě předem určených kódů, které byly vytvořeny na v návaznosti na výzkumné otázky, aby se kódování co nejvíce drželo samotného tématu, a já jakožto výzkumník mohl na dané otázky co nejlépe odpovědět.

2.6 Průběh rozhovorů

Výběr správného prostředí byl u tohoto šetření zásadní, vzhledem k náročnosti tématu. Při výběru prostředí jsem také věnoval pozornost preferencím účastníků a přihlížel k jejich výběru. Je důležité, aby se účastníci cítili co nejpříjemněji a uvolněně. Po domluvě s účastníky jsme se scházeli zpravidla v klidném tichém prostředí, bez rušivých elementů, které by mohly narušit jejich výpovědi. Rozhovory tedy proběhly v mé bytové jednotce, nebo v tiché kavárně. Místo šetření bylo s účastníky ověřeno a odsouhlaseno. Čas schůzky byl pro většinu účastníků irelevantní, tudíž samotné domluvení nezabralo mnoho času.

Do šetření se zapojilo zmíněných sedm studentů, konkrétně čtyři muži a tři ženy, ve věku od 22 do 25 let. Během rozhovoru jsem pozoroval známky nejistoty pouze ojedinele a rozhovory proběhly v uvolněné atmosféře. Důvod tohoto mohl být také přátelský vztah mezi mnou jakožto tazatelem a mezi jednotlivými účastníky. Většina účastníků se během vyprávění držela tématu, ale došlo k odklonu v několika instancích. V takových momentech jsem zakročil a účastníky navedl zpět do tematického okruhu. Toto jsem dělal na základě metody biograficky narativních rozhovorů, kdy by tazatel měl zasáhnout, pokud dojde k odklonu od tématu, aby nedocházelo ke zkreslení výsledných dat. Po skončení rozhovoru většinou následovaly otázky na kvalitu projevu ze strany účastníků a zda se drželi tematického okruhu. Ujistil jsem je, že rozhovory byly z jejich strany kvalitní a přínosné. Délka jednotlivých rozhovorů se u jednotlivých účastníků lišila. Jelikož se jednalo z větší části o monolog, délka rozhovoru závisela z větší části na respondentovi. Průměrná délka se ale pohybovala mezi patnácti a dvaceti minutami.

2.7 Etické aspekty výzkumu

Před začátkem rozhovoru byl vznesen dotaz na udělení souhlasu s nahráváním rozhovoru od všech účastníků/účastnic v tomto výzkumu a také souhlas s účastí v tomto šetření. Souhlas byl získán na samotném začátku rozhovoru a účastník byl seznámen s tím, že jeho jméno ani osobní údaje nebudou nikde zveřejněny. Jelikož účastníci byli z mého okruhu přátel, souhlas byl získán od každého účastníka. Dále byli účastníci seznámeni s účelem tohoto výzkumu a také se samotným tématem. Vždy bylo v mém zájmu ujistit účastníky, že pokud na otázku nebudou chtít odpovídat, tak nemusí. Vzhledem k tématu ale k této skutečnosti nedošlo. Z etického hlediska se v tomto výzkumu objevuje jedno úskalí. Jelikož se jedná o studenty vysokých škol, jejich výpovědi se mnohdy týkaly jejich studia. Byla tedy provedena anonymizace účastníků (Etický kodex České sociologické společnosti, 2021). Jelikož se jedná o účastníky ze stejné skupiny, bylo zajištěno, aby nebyla možnost navzájem se poznat. Z tohoto důvodu tedy byla pozměněna jména účastníků a také jejich věk v rozmezí 1-2 roky. Následně nebyl v popisu účastníků zmíněn obor, který daný účastník studuje, pouze název vysoké školy a fakulta. Zároveň jsem také kladl důraz na to, aby anonymizací nebyly změněny samotné výpovědi a přínos tohoto výzkumu.

2.8 Analýza dat

Analýza dat je založena na metodě doslovné transkripce. Jedná se o metodu přepisu rozhovoru, kdy je doslova přepsán samotný projev. Jsou provedeny pouze drobné úpravy textu, například když dojde k přerušování. Vzhledem k obsáhlosti tématu je důležité také zachovat kontext tvrzení k celému rozhovoru. Nejprve došlo k přepisu rozhovorů a ke kódování, jak bylo popsáno výše. Jednalo se o induktivní metodu kódování, kdy jsou kódy vytvářeny až v momentě analýzy textu. Text je v této metodě rozdělen do segmentů, kdy jsou segmentům přiřazeny kódy. V průběhu analýzy vzniklo 11 kódů, které byly rozřazeny do jednotlivých témat, kterým se v analýze věnuji. Výsledná témata byla následně podrobena analýze, kdy bylo využito úryvků z textu, o které jsou tvrzení opřena. Témata byla vytvořena na základě výzkumných otázek a jsou v analýze podpořena literaturou a vlastními závěry. U každého tématu došlo ke komparaci jednotlivých účastníků. V každé kapitole bylo v mém úmyslu co nejlépe vystihnout podobnosti, ale také odlišnosti.

3 Výsledky

V této kapitole bych se zaměřil na popis výsledků provedeného kvalitativního šetření a na analýzu jednotlivých účastníků, kteří se zmiňovaného šetření účastnili. Na základě výzkumných otázek jsem zjišťoval a identifikoval proměny ve vnímání času v době pandemie nemoci Covid-19, spojené se ztrátou rutiny a omezením pohybu v prostoru.

3.1 Charakteristika jednotlivých respondentů

Alexandra (23 let)

Alexandra byla mým prvním informátorem, která se tohoto šetření účastnila a také s ní byla provedena pilotáž. Rozhovor byl i přes komplikace velice přínosný, a tudíž byl zařazen do šetření. Tento úvodní rozhovor byl nejvíce náročný, protože z mé strany ještě nebyly doladěny veškeré detaily tohoto šetření.

Alexandra je studentkou Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, v době provedení výzkumu v bakalářském programu. V době výzkumu byla studentkou ve čtvrtém ročníku studia, jelikož z její strany došlo k prodloužení bakalářského studia o dva semestry. Část jejího studia se odehrála ještě před pandemií nemoci Covid-19, tudíž má možnost porovnávat tyto dvě etapy studia. Během pandemie Alexandra nenavštěvovala zaměstnání, tudíž hlavní výplní jejího dne byla online školní docházka. Alexandra sdílela v době výzkumu domácnost se svojí rodinou, která se nachází nedaleko od Prahy. V době pandemie se kromě školy věnovala také svým koníčkům, mezi které patří tvorba vlastního umění skrze kresbu a studium historie umění. V době pandemie se Alexandra nenacházela v partnerském ani jiném vztahu. V druhém roku pandemie měla Alexandra původně ukončit svá bakalářská studia. Vzhledem k negativnímu dopadu pandemie na psychické zdraví Alexandry došlo k již zmíněnému prodloužení studia.

Rozhovor proběhl v mé bytové jednotce a jeho délka byla přibližně 17 minut a proběhl v příjemné atmosféře, jelikož se jedná o moji blízkou přítelkyni. Nelze ale tvrdit, že rozhovor proběhl hladce. Alexandra měla problém své odpovědi dostatečně rozvést a měla tendenci odpověď předčasně ukončit. V průběhu tohoto rozhovoru bylo možné

pozorovat ze strany Alexandry známky studu. Před začátkem rozhovoru byla seznámena s tématem této práce a již při tomto představení, bylo na Alexandře možné pozorovat nejistotu. V diskusi, která po rozhovoru následovala se mi svěřila, že se snažila, aby její odpovědi působily co nejméně zmateně. Nicméně tato snaha zapříčinila, že odpovědi formulovala velice jednoduše a přímočaře. Vzhledem k této problematice, která během rozhovoru nastala, bylo zapotřebí pokládat dotazy, aby všechny odpovědi byly řádně vysvětleny.

Původní představa o pandemii byla u Alexandry rozdílná oproti ostatním účastníkům a účastnicím. Její původní předpoklad byl, že pandemie bude její život ovlivňovat pouze v rámci týdnu a ne let. Alexandra také prokázala snahu o vytvoření si struktury dne, která by ji pomohla v její organizaci času. V rozhovoru je také zmíněn negativní dopad pandemie na její psychické zdraví, kdy si dle jejích slov procházela depresivním obdobím.

Jindřich (24 let)

Jindřich byl druhým účastníkem v tomto šetření. Jedná se o mého blízkého přítele, tudíž samotný rozhovor probíhal ve velmi uvolněné atmosféře. Jednalo se o druhý rozhovor, který jsem v rámci tohoto šetření provedl a na základě rozhovoru předešlého byl rozhovor veden lehce odlišně.

Jindřich je studentem Fakulty sociálních věd na Univerzitě Karlově v Praze. Jindřich v době výzkumu studoval bakalářský program, ve čtvrtém ročního studia. I v případě tohoto respondenta došlo k prodloužení studia, a to z důvodu zahraničního pobytu v rámci programu Erasmus+. Část pandemie tedy prožil v zahraničí, nicméně toho období není v jeho výpovědích velmi viditelné. V době pandemie, kdy se zrovna nenacházel v zahraničí, Jindřich s nikým nesdílel svoji domácnost. Během pandemie byl v partnerském vztahu se svojí přítelkyní, která Jindřicha často navštěvovala. O této skutečnosti také v rozhovoru mluví. U Jindřicha nedošlo k prodloužení studia z důvodu pandemie Covidu-19, ale právě z důvodu již zmíněného pobytu v zahraničí.

Jindřich je mým blízkým přítelem již mnoho let. V průběhu rozhovoru bylo také možné tuto skutečnost pozorovat, jelikož atmosféra byla velice uvolněná. Oproti Alexandře,

Jindřich nevykazoval známky studu, spojených s nahráváním rozhovoru a následným použitím dané nahrávky pro účely výzkumu. Jindřichovy odpovědi byly velice obsáhlé. V rámci tohoto rozhovoru nebyla potřeba pokládat dodatečné dotazy, jelikož dané odpovědi byly vysvětleny dostatečně.

Jindřich se od ostatních účastníků odlišuje tím, že v jeho výpovědi je viditelné odlišné vnímání hodnoty času. V průběhu pandemie se jeho vztah k volnému času změnil a více si jej váží. Na základě této skutečnosti také formuje organizaci času v době provedení výzkumu, kdy je v jeho zájmu veškerý čas co nejvíce využít. Jindřich také popsal dopad pandemie nemoci Covid-19 na své psychické zdraví. V průběhu rozhovoru bylo možné pozorovat, že pro Jindřicha byla problematická absence lidského kontaktu. Jeho výpovědi se odlišují v případech, kdy popisuje období, které prožil s přítelkyní a které nikoliv. V momentě, kdy nebyl osamocen, měla jeho organizace času lepší strukturu.

Klára (24 let)

Dalším informátorem, který byl ochotný poskytnout mi rozhovor byla Klára, studentka Filozofické Fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Klára bylo v době výzkumu v prvním ročníku magisterského studia. V době výzkumu i v době pandemie Klára sdílela domácnost se svojí rodinou a podobně jako Jindřich byla v partnerském vztahu. Klára během pandemie nenavštěvovala zaměstnání a svůj volný čas vyplňovala převážně školními povinnostmi, jelikož v době pandemie zakončovala svá bakalářská studia. Soustředila se tedy na psaní bakalářské práce a také na studium k závěrečné státní zkoušce. Tento rozhovor jako první nebyl proveden v bytové jednotce, ale v kavárně. Místo bylo tiché a atmosféra byla uvolněná a přátelská. Klára je moje bývalá spolužačka ze střední školy, a v rámci vysokoškolského studia se také věnuje studiu sociálních věd.

Skutečnost, že je Klára seznámena s kvalitativním výzkumem a metodou sběru dat skrze rozhovory, je možné v samotných datech pozorovat. Její odpovědi byly velice obsáhlé a měla snahu se co nejvíce držet tématu. Nebylo potřeba tedy pokládat dodatečné dotazy.

Jak již bylo zmíněno, ukončení bakalářského studia tedy prožila v době pandemie, o němž se zmiňuje také ve svých odpovědích. Tuto skutečnost popsala jako velice

stresující, jelikož pandemie měla negativní dopad jak na její psychické zdraví, tak na organizaci času samotného. Jako jediná účastnice v tomto výzkumu také zmiňuje možnost očkování proti nemoci Covid-19. Očkování Klára popsala jako možnost větší volnosti ve své organizaci času. Očkování ji totiž umožnilo účastnit se více společenských aktivit, což mělo kladný dopad na její zkušenosti z pandemie. V rámci tohoto rozhovoru jsem již jakožto tazatel začal pozorovat podobnosti s předchozími rozhovory. Odpovědi si začaly být v určitých částech podobné. Je nutno zmínit, že mnoho výpovědí je zcela odlišných, ale podobnosti se objevovat začaly.

Damián (22 let)

Jedná se o čtvrtý rozhovor, který byl v rámci tohoto šetření proveden. S Damiánem jsem se seznámil v době pandemie a postupně se z něj stal můj blízký přítel. V době, kdy byl omezen volný pohyb z důvodu protiepidemických opatření, jsme s Damiánem často využívali společně náš volný čas k hraní online videoher. Naše přátelství tedy vzniklo skrze virtuální svět a následně se přesunulo také do skutečného světa.

V době pandemie Damián sdílel domácnost se svojí rodinou nedaleko od Prahy na maloměstě. V době před pandemií byl Damián vrcholový sportovec, který se věnoval volejbalu. V době pandemie nicméně svoji kariéru ukončil, jelikož neměl možnost nadále pokračovat. Důvodem pro ukončení jeho kariéry byla také pandemie samotná, která zapříčinila, že Damián nemohl tuto činnost vrcholově vykonávat. Damián z důvodu protiepidemických opatření nemohl navštěvovat tréninky a turnaje. V době pandemie se nenacházel v partnerském či jiném vztahu.

Tento rozhovor byl lehce odlišný než rozhovory předešlé. Damián totiž část pandemie na vysoké škole nestudoval, jelikož v prvních měsících pandemie dokončoval své studium na střední škole a absolvoval maturitní zkoušku. V průběhu rozhovoru tuto skutečnost několikrát zmínil. Větší část pandemie Damián studoval na vysoké škole, konkrétně na České zemědělské univerzitě. Damián má tedy možnost porovnat i dopad pandemie v rámci dvou rozdílných studijních etap.

Této skutečnosti jsem se ale v průběhu rozhovoru nevěnoval, jelikož se nejedná o můj zájem v rámci tohoto šetření. Tento rozhovor byl také nejvíce náročný, jelikož

odpovědi byly místy zmatené a Damián často odbočoval od tématu. V rámci tohoto rozhovoru bylo tedy nutné několikrát z mé strany navést Damiána zpět do tematického okruhu.

Damián se v rozhovoru věnoval problematice volného času. Jak již bylo zmíněno, Damián ukončil v době pandemie sportovní kariéru. To zapříčinilo množství volného času, na které Damián nebyl zvyklý. Tuto skutečnost je ve výpovědích možné pozorovat.

V průběhu tohoto rozhovoru a po jeho přepsání, jsem si začal všimnout určité podobnosti dotazů, které pokládám. Zde již započaly mé obavy, že odbočuji od biograficky narativních rozhovorů a z části se z rozhovorů staly rozhovory polostrukturované. Nepřikládal jsem tomu ale velkou pozornost, protože výsledná data byla stále kvalitní.

Miroslav (24 let)

Miroslav v době pandemie sdílel domácnost se svojí rodinou v centru Prahy. Bytová jednotka, ve které v době pandemie bydlel byla rozlohou omezená, tudíž neměl možnost být v prostoru, kde by byl osamocen. V době, kdy byl omezen volný pohyb z důvodu protiepidemických opatření, tak sdílel prostor s celou svojí rodinou. Tato skutečnost je také v rozhovoru zmíněna, kdy Miroslav popisuje frustraci z absence “samoty”.

Jednalo se o pátý rozhovor v rámci toho šetření. Tento rozhovor je, co se formy projevu týče, nejvíce kvalitní. Rozhovor proběhl v mé bytové jednotce, a jelikož se jedná o mého blízkého přítele, atmosféra byla velice uvolněná, což je na samotném projevu vidět. S Miroslavem jsem měl možnost seznámit se během mého studia na vysoké škole. Při zmínce o mém zamýšleném výzkumu, projevil Miroslav zájem o účast v tomto výzkumu.

Miroslav v době výzkumu studoval na České zemědělské univerzitě v Praze. V době výzkumu se nacházel ve druhém ročníku studia. Před nástupem na Českou zemědělskou univerzitu studoval také dva roky na Fakultě Sociálních věd Univerzity Karlovy. Je nutné zmínit, že tato změna neproběhla z důvodu pandemie nemoci Covid-

19. Jeho dosavadní studium na ČZU tedy proběhlo v době pandemie. Jeho zkušenost se ztrátou rutiny a proměnami ve vnímání času je tedy velice viditelná, protože svoje zkušenosti v době studia porovnává s předešlým studiem na Fakultě sociálních věd.

Miroslavovy odpovědi byly velice obsáhlé. V následném přepisu a kódování tohoto rozhovoru, vyšlo najevo také možné propojení ztráty možnosti volného pohybu v prostoru a vnímání času. Během tohoto rozhovoru se totiž Damián zmiňuje o ztrátě možnosti do školy dojíždět a zažít tedy určitou formu „náhody“, která by mu pomohla v lepším uspořádání daného časového okamžiku.

Přemysl (25 let)

Jednalo se o šestý rozhovor provedený v rámci tohoto šetření. Přemysl je můj dlouholetý přítel, jelikož jsme studovali na stejné střední škole. V době pandemie Přemysl změnil své bydliště. V roce 2020 sdílel domácnost se svojí rodinou. V roce 2021 se společně s jeho partnerkou přestěhoval do společné bytové jednotky. Tato skutečnost je v rozhovoru zmíněna, ale Přemysl jí nevěnoval mnoho prostoru.

Přemysl je student magisterského programu na ČVUT a v době výzkumu se nacházel v prvním ročníku magisterského studia. Během pandemie kromě školy také navštěvoval zaměstnání na částečný úvazek. V průběhu pandemie zakončoval své bakalářské studium, nicméně tato skutečnost není v rozhovorech zmíněna. Kromě studia a pracovních povinností se Přemysl v době pandemie věnoval svým koníčkům, jako například rozvoji technických znalostí. Volný čas v době pandemie tedy využíval k seberozvoji.

Rozhovor proběhl ve velmi uvolněné atmosféře a proběhl ve stejný den jako rozhovor se Žanetou (22 let), která je blíže představena níže. Žaneta je Přemyslova partnerka, se kterou v době výzkumu sdílel domácnost. Je důležité zmínit, že se nejednalo o párový rozhovor a rozhovory proběhly separátně, kdy tito účastníci nebyli společně v jedné místnosti. Toto opatření jsem učinil z důvodu, aby nedocházelo k ovlivnění jednotlivých výpovědí.

Přemysl se ale během rozhovoru často ve svých odpovědích opakoval a odbočoval od tématu. Bylo tedy potřeba několikrát z mé strany zakročit a uvést Přemysla zpět do tematického okruhu.

V rámci tohoto rozhovoru se také objevují podobnosti v popisu proměn ve vnímání času a ztrátě rutiny. Přemysl v rozhovoru zmínil, že ztráta rutinního uspořádání z doby před pandemií, u něj zapříčinila problém rozlišit volný čas a čas, který by měl strávit produktivními činnostmi. Ve výpovědích se objevuje také zmínka o statické prostoru a nemožnosti pohybu v této době, kterou si respondent spojuje s proměnami ve vnímání času.

Žaneta (22 let)

Jednalo se o poslední zamýšlený rozhovor v rámci tohoto šetření. Nemohu tvrdit, že je Žaneta mojí blízkou přítelkyní. Jak již bylo zmíněno výše, Žaneta je partnerka Přemysla (25 let). Podobně jako Přemysl, v době pandemie nejprve sdílela domácnost se svojí rodinou, která se nachází nedaleko od Prahy. V době pandemie změnila své bydliště a v době výzkumu sdílela domácnost společně s Přemyslem (25 let).

Žaneta je studentkou Lékařské fakulty na Univerzitě Karlově. V době výzkumu se nacházela ve druhém ročníku studia, tudíž její dosavadní zkušenost s vysokoškolským životem je zcela ovlivněna pandemií, jelikož svá vysokoškolská studia začala až po začátku pandemie. V rámci pandemie také dokončila své středoškolské vzdělání a absolvovala maturitní zkoušku. V době pandemie Žaneta nenavštěvovala zaměstnání. Svůj volný čas tedy vyplňovala převážně studiem, vzhledem k náročnosti jejího studijního programu.

Z důvodu, že se nejedná o mojí blízkou přítelkyni, byl tento rozhovor náročný. Žaneta ve svých odpovědích nebyla sdílná jako předešní účastníci a v průběhu rozhovoru bylo možné pozorovat známky studu. Nicméně v průběhu rozhovoru se tato skutečnost změnila a po pár minutách rozhovoru, již nebylo možné známky studu pozorovat.

Do tohoto rozhovoru a jeho vedení byly zakomponovány moje dosavadní poznatky ze všech předešlých rozhovorů. Žaneta popisuje své zkušenosti během prožívání

pandemie a proměny ve vnímání času ve spojitosti se školní docházkou. Od začátku pandemie totiž samotnou školu navštěvuje nepravidelně a je zvyklá pouze na online výuku, kolem které organizuje svůj den. Žaneta také popisuje svoji frustraci z absence organizace času. Zkušenosti z pandemie v případě Žanety ovlivňují také vnímání a organizaci času v době provedení výzkumu.

3.2 Průběh pandemie

Jedno z témat, na které jsem se během vytváření dat soustředil bylo i samotné prožívání období pandemie Covidu-19. Jednalo se o úvod každého rozhovoru, především z důvodu, aby se informátor mohl soustředit na toto konkrétní období. Od začátku pandemie už uběhly v době výzkumu více než dva roky a zkušenosti s tímto obdobím se postupně vytrácejí. Tato otázka tedy měla pomoci dát si následující otázky do kontextu tohoto časového období.

Jak jsem již tedy zmínil, než následovala konverzace o prožívání času v době pandemie, informátory jsem uvedl do tématu skrze úvodní otázku, jak na ně celá pandemie působila. Účastníci na tuto otázku odpovídají různorodě, někteří ihned začali mluvit o čase, jelikož jsem jim před začátkem rozhovoru téma představil. Například Miroslav (24 let): *„Musím uznat, že v těch prvních momentech jsem to nijak nevnímal a pomalu jsem se od té rutiny jako odlepoval. Každý den jsem měl něco na práci, ale s postupem času se to strašně zhoršovalo tím, že jak průběžně zavírali víc a víc věcí. Přestávaly vlastně být páteční hospody s kamarády, pak už mě to skoro přestalo indikovat nějaký víkend. Jediný, co mi připomínalo víkend bylo to, že rodiče byli doma. Pak když se zavřely i ty menší maloobchody, tak máma byla vlastně taky doma a já skoro ani netušil co je za den. Z toho, že jsem každý den věděl, co mám dělat, tak se každý den stal úplně stejný.“* V tomto úryvku Miroslav popisuje jeho prvotní dojmy z pandemie. V březnu, roku 2020 se začalo s opatřeními proti šíření Covidu-19. Dle výpovědi, Miroslav v prvních momentech možné dopady pandemie nevnímal. S postupem času, kdy vláda České republiky vydávala stále přísnější opatření, je možné ve výpovědi pozorovat také proměny ve vnímání času, kdy Miroslav popisuje, že tím jak se události a pohyby staly nepřístupnými, ztratil pojem o tom, jaký je zrovna den. Jako nejsilnější zážitek z období pandemie Miroslav považuje období, kdy se on sám nemocí nakazil. *„Nejsilnější zážitek byl únor loňského roku, a to, protože jsem dostal covid. A protože jsem neměl úplně*

nejlepší průběh, skoro na dva týdny a ty následky mi vlastně přetrvaly ještě v následujících měsících, což znamená, že to vlastně dost nezapomenutelný zážitek.“ Miroslav zde popisuje svůj průběh tohoto onemocnění, jehož následky pociťoval ještě v dalších měsících. Z tohoto období si, dle jeho vlastních slov, nedokáže si vybavit jiný moment.

Ovšem ne všichni ihned na začátku rozhovoru mluvili o prožívání času, například Damián (22 let) na začátku rozhovoru popisoval, jak událost pandemie ještě nepovažuje za ukončenou, naopak, u něj stále trvá: *„Na začátek bych tedy řekl, že u mě to ještě neskončilo. Je to teď sice klidnější, furt to mám v hlavě a pořád to u mě trvá dál, protože ty následky od té doby, co to přišlo, tak to stále trvá až do teď. Ať už to je téma například spánku a vnímání času, tak vlastně to, jak funguju. Je takové, jak to začalo před těmi dvěma roky. Moc dobře si to pamatuju, když to v tom březnu začalo. To jsem byl ještě na střední škole a do dneška to zasahuje do fungování školního života, který je mojí prioritou, když si to tak vezmeš.*“ Damián v tomto úryvku tvrdí, že samotná pandemie pro něj samotného stále neskončila. Popisuje to na dopadech na jeho psychiku či vnímání času. Tvrdí, že si začátek pandemie pamatuje, jednalo se o březen 2020, kdy se v Česku objevily první případy nakažení tímto virem. Vláda České republiky vyhlásila v březnu roku 2020 nouzový stav, který předcházela opatřeními jako je *Krizové opatření o zákazu volného pohybu*.² Jak již bylo zmíněno, Damián pandemii vnímá jako stále trvajících: *„Teď je to jen jedna velká bublina, kde je jen korona a dokud to bude korona, tak to budeme vnímat jako jednu událost a kde je začátek nebo prostředek těžko říct.*“ Implikuje tím, že dopady pandemie budou přetrvávat, dokud tato událost nebude ukončena.

Například Alexandra (23 let) na začátku popisovala své emoce, které v prvních momentech pandemie prožívala a je zde možné pozorovat přechod od pozitivní zkušenosti k negativní: *„Jak jsem se cítila? Dobře, no, během pandemie jsem se se v cítila pokaždé jinak. V té první fázi, tedy v březnu, tak jsem byla celkem šťastná, že jsem nemusela chodit do školy, protože to bylo také vítané volno a takže to bylo ze začátku. A zároveň jsem si připadala více produktivní než normálně, protože jsem měla více času*

² Přehled vývoje proti-pandemických opatření vlády ČR, dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/epidemie-koronaviru/dulezite-informace/vladni-usneseni-souvisajici-s-bojem-proti-epidemii-koronaviru-rok-2020-186999/#brezen>

na dělání věcí, do školy a tak. Takže to byla ta první fáze. Ale potom, po čase to vyprchalo a nevím no. Prvních pár měsíců bylo fajn a pak mě to začalo štvát a pak byla depresivní perioda a teď je to takový, že se to trochu vrací do normálu, ale zároveň ne úplně.“ Alexandra popisuje přechod od kladné zkušenosti s pandemií k negativní. Začátek pandemie popisuje jako pozitivní událost, která Alexandře umožnila soustředit se na její povinnosti. S postupem pandemie se ale její zkušenost změnila na negativní. Zde vidím propojení s proti-pandemickými opatřeními. Vítané volno spojené se zákazem vycházení a s tím spojené omezení školní docházky se po čase stalo dle jejích slov depresivní. Důvod tohoto přechodu je popsán v následujícím úryvku: *„No asi to, že to trvalo déle, než jsem si představovala. Na začátku jsem si myslela, že to bude za dva týdny hotové. Říkala jsem si, že to teď na dva týdny všechno zavřou a pak se vrátíme všichni zpátky a všechno bude v pohodě. Ale už je to druhý rok a furt to není v pohodě.“* Popsané důvody pro tuto skutečnost naznačují, že Alexandra nepovažovala pandemii v začátcích (rok 2020) jako zásadní událost, která by ovlivňovala její život v rámci několika let.

Podobně začátek pandemie popsal také Jindřich (24 let), který již od začátku pandemie na toto časové období nahlížel negativně: *„Já jsem se měl takovým zvláštním způsobem, s tím, že na začátku to bylo ne úplně ideální. Asi kvůli tomu, že jsem se cítil, ne že jsem se toho bál, ale co to udělá se světem, hlavně díky zprávám, co se tu šířily a naše politická situace mě relativně dost děsila, s tím, že potom přišla vlna klidu, když jsem odjel na Erasmus, tam to byla taková nepříjemnost, ale nic hrozného. Ale potom, když jsem se vrátil a byl to nějaký únor nebo březen a jel jsem do práce, tak prostě z týdne na týden bylo prázdný metro, prázdný nákupák kam chodím. Tak při cestě do práce jsem z toho byl takovej přepadenej. Musel jsem si na chvíli sednout a vydýchat to, protože mi z toho bylo fakt psychicky špatně.“* V první části tohoto úryvku se Jindřich věnuje začátkům pandemie, tedy roku 2020. Jindřich nepovažoval v této době samotnou pandemii jako hrozbu. Jako hrozbu považoval politickou situaci, která v této době panovala. V této době docházelo k prvním proti-pandemickým opatřením, která s sebou přinesla velké množství kritiky ze strany obyvatelstva, směřované na vládu České republiky. Odjezd do zahraničí pro Jindřicha znamenal „vlnu klidu“ a to z důvodu, že se nacházel mimo Českou republiku a opatření, spojené s politickou situací, nebyla v rámci jeho zájmu. Změna nastala až po jeho návratu. Jindřich se vrátil do České republiky na začátku roku 2021, kdy v České republice byla stále trvající proti-pandemická opatření. V této době byl stále

v platnosti nouzový stav, vyhlášený vládou České republiky a také byl omezený volný pohyb osob po České republice, i do zahraničí.³

Rozdíl nastal u účastnice Kláry (24 let), která prožívání pandemie popsala jako zkušenost, která v jejích počátcích neindikovala rozdíl oproti období před začátkem pandemie: *„Během pandemie jsem se upřímně měla dost podobně jako ne během pandemie, protože jsem před pandemií ani během pandemie neměla práci, takže jsem vlastně v podstatě dělala to samý, akorát jsem nejezdila do školy, takže mi vypadl sociální kontakt a cesta do školy plus cesta ze školy a další sociální aktivity co jsem dělala.“* Klára v tomto úryvku nepopisuje zkušenosti s prožíváním pandemie. Věnuje se zde porovnání doby před pandemií a během pandemie. Rozdíl mezi těmito obdobími zde ilustruje na příkladu sociálního kontaktu, který byl v době pandemie pro Kláru omezen. Sociální kontakt byl omezen z důvodu protiepidemických opatření vlády ČR, která v usnesení z 15. března 2020 omezuje volný pohyb osob na území České republiky.⁴ Rozdíl oproti době před pandemií popisuje v následujícím úryvku: *„V tom prvním lockdownu to byl vlastně asi největší rozdíl oproti běžnému dni, co jsem měla předtím. Pro všechny platilo to stejné, různé uzávěrky.“* Zde Klára popisuje již zmíněné omezení volného pohybu a odkazuje se zde na první „lockdown“. Omezení volného pohybu nastalo během pandemie několik a Klára zde popisuje první případ omezení volného pohybu. Zlom pro Kláru nastal až s příchodem očkování proti nemoci Covid-19: *„Taky očkování, kdy pak můžeš dělat tohle a tohle tak se do docela vrátilo zpátky. Hnedka jsem se šla nechat očkovat a využívala jsem co šlo, jít do společnosti.“* S příchodem očkování v roce 2021 se situace změnila. Lidé, kteří se nechali očkovat měli možnost využívat úlev, v podobě volnějšího pohybu a cestování do zahraničí. Klára zde popisuje, že se v první možný moment očkovat nechala, aby těchto výhod mohla využívat. Lidé v této věkové kategorii měli možnost nechat se očkovat od května 2021.⁵

³ Přehled vývoje proti-pandemických opatření Vlády ČR, dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/epidemie-koronaviru/dulezite-informace/vladni-usneseni-souvisejici-s-bojem-proti-epidemii---rok-2021-193536/#leden%202021>

⁴ Přehled vývoje proti-pandemických opatření Vlády ČR, dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/epidemie-koronaviru/dulezite-informace/vladni-usneseni-souvisejici-s-bojem-proti-epidemii-koronaviru---rok-2020-186999/>

⁵ Tamtéž

Na začátku rozhovoru se popisu pandemie a emocí s tímto obdobím spojeným, věnoval také Přemysl (25 let). Pandemie byla pro Přemysla rozdělena na různá období, jak je vidět v tomto úryvku: „*Abych to dodal do nějakýho kontextu, prvotní březnovou epidemií jsem byl s rodičema v baráku. Takže to na mě působilo i jinak z hlediska toho prostředí, byla tam i zahrada a tak. A pak tu druhou část, což byla ta druhá vlna tak to jsem byl v bytě s přítelkyní. To na mě působilo taky jinak. Ze začátku, když jsem byl s rodičema, tak mě to vlastně tak nezasáhlo. Cítil jsem se ve stresu, nevěděl jsem, co se bude dít. Nevěděl jsem, co nás všechny čeká. Ale necítil jsem se osaměle. Pak to na mě dolehlo.*” Pandemie je pro Přemysla rozdělena na vlny či dle jeho slov epidemie. V tomto úryvku Přemysl popisuje místo jeho pobytu v jednotlivých vlnách a jeho postupné formování si názoru na pandemii nemoci Covid-19. Pro Přemysla byla v prvotních momentech pandemie nejdůležitější nevědomost následujícího vývoje. Popisuje zde své obavy z vývoje pandemie jak v kontextu jeho samotného, tak celé společnosti. Pandemii si Přemysl rozdělil na základě zmíněných vln. Těmito vlnami Covidu-19 se myslí období, kdy byla situace vážná, či naopak uklidněná. Těchto vln nastalo do dnešního dne několik a s každou vlnou jsou spojena obecná opatření proti šíření nákazy. Přemysl také popisuje úlevu, po konci první vlny: “*Co bylo hrozný, tak to, že jsem neviděl konec toho období. O to to bylo horší, na tom začátku jsem měl vlastně nějakou vidinu toho konce, pak se to zlepšovalo. Ta druhá část byla horší.*” Popisuje zde, že na začátku měl vidinu konce, kdy vláda České republiky vyhlásila datum konce opatření. Tato perioda byla ale ze strany vlády České republiky prodloužena. První omezení pohybu přijato pouze na dobu od 16. března do 24. března 2020.⁶

Prožívání pandemie nám v rozhovoru představila také Žaneta (22 let). Žaneta začátek pandemie popisuje tak, že si nepřipouští existenci globálního a také lokálního problému spojeného s pandemií: „*Já jsem byla na začátku úplně v pohodě. Vůbec jsme si nepřipouštěla, že se nám komukoliv může něco stát. Nejvíce mě asi dostávalo, to že jsem ten rok maturovala a nikdo nevěděl co se bude dít. Nikdo nevěděl, jestli to vůbec bude. Takže to bylo nepříjemný. Čím dýl to bylo, tak tím to bylo spíš horší. Když jsem si začala uvědomovat, když jsem četla, že ty lidi umírají a zjistila jsem, že se opravdu něco děje.*”

⁶ Přehled vývoje proti-pandemických opatření vlády ČR, dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/epidemie-koronaviru/dulezite-informace/vladni-usneseni-souvisejici-s-bojem-proti-epidemii-koronaviru---rok-2020-186999/>

Uvědomovala jsem si to, že máme svoje okolí a tak. Čím delší ta pandemie byla, tak tím jsem se cítila hůř.” Žaneta jako jediná v rozhovoru zmínila, že se u ní postoj k pandemii změnil až momentě, kdy zjistila, že lidé skutečně umírají a nejedná se pouze o přechodnou událost. Začátek nepopisuje pozitivně a ani negativně. Její postoj byl v začátcích takový, že si nepřipouštěla, že se něco děje. Popisuje zde také nejistotu spojenou s pandemií, kdy nevěděla její následný průběh a tuto zkušenost popisuje jako nepříjemnou. Nejistotu zde popisuje také na školním životě, protože v době začátku pandemie měla absolvovat maturitní zkoušku a později také nástup na vysokou školu.

3.3 Chronologický a kairický čas v době pandemie nemoci Covid-19

Během přepisu rozhovorů a samotného kódování, bylo v rozhovorech možné pozorovat také proměny ve vnímání času spojené s vnímáním chronologického a kairického času. Rád bych zde uvedl několik částí rozhovorů, kde byla tato problematika pozorovatelná a pokusil se jí vysvětlit skrze teoretické přístupy, které se chronologickému a kairickému pojetí času věnují. Příklad propojení chronologického a kairického času je možné pozorovat v rozhovoru s Alexandrou (23 let): *„Jeden den jsem si třeba kreslila, ale nezakotvím si to v čase, jestli to bylo třeba pondělí 14. dubna. Nemáš to spojený s žádnou aktivitou a je to hodně nepodstatný v rámci toho času? Nevím.*” V tomto úryvku je možné pozorovat jak příklad chronologického, tak kairického vnímání času. Alexandra zde popisuje aktivitu, která definovala popisovaný den. Jedná se o kairické pojetí času, tedy kvalitativní pojetí. Zároveň zde zmiňuje, že pro ni není možné říct přesné datum, kdy se tato událost odehrála. Konkrétní časové období má spojené s touto aktivitou a vyjadřuje tedy přechod od chronologického času ke kairickému. Zde vidím propojení s dílem od J. E. Smitha, ve kterém tvrdí, že na některé události nastal ten „správný čas“, který nemusí být nutně chronologicky vyjádřen (Smith 1969, s. 6).

Kairické vnímání času jsem objevil také v rozhovoru s Jindřichem (24 let). Jindřich během rozhovoru popisoval události, u kterých si sice není schopen vybavit konkrétní datum, ale má s touto událostí emoční propojení: *“Když vyšla nějaký hra, nebo když se mi v ve hrách stalo něco zajímavého. Já vím, je to divný, ale prostě to byly moje dny. Potom třeba když jsem si něco koupil nebo tak. Je to takový, že mám určité úseky, ale ten čas mezi úseky víceméně splynul dohromady a je to prostě víceméně nic, potom nějaký události a potom zase prázdné. Je to tak, že jeden týden v dubnu vůbec nevím,*

co se dělo. Pak třeba vyšla hra a vím, jak jsem cítil.” Jindřich zde popisuje konkrétní událost, u které je schopen vybavit si své emoce v moment, co se událost odehrála. Jedná se o kvalitativní a subjektivní vyjádření dané události, která není vyjádřena skrze čas chronologický, ale čas kairický.

Kairického vnímání času se dotkl ve svých odpovědích také Damián (22 let). U Damiána nebyly známky chronologického a kairického vnímání času natolik viditelné, jako u jiných účastníků. Damián v rozhovoru popisoval svůj den skrze kairické pojetí času: *“Rutina tam není žádná, vlastně se řídím jen podle toho, co další den musím a nemusím vykonat a točí se to podle toho, jak se cítím... Takhle to vlastně fungovalo až do konce toho prvního lockdownu. Prostě to nebylo hrocný a nemusel jsem dělat nic. A to bych řekl že vnímám až do dneška, ty následky.”* Damián zde popisuje právě „správný čas“, kdy je potřeba něco vykonat, tak jak o něm píše J. E. Smith (Smith 1969, s. 6). Jeho den nebyl chronologicky rozložen. Naopak byl rozdělen do segmentů, které bylo potřeba vykonat. Dle jeho slov, nebyl stanoven přesný čas ke každé události. Organizace dne byla založena na tendenci danou věc vykonat.

Přemysl (25 let) popsal v rozhovoru kairický čas z jiného pohledu. Popisuje zde své každodenní návyky, ale také problematiku ztráty chronologického uspořádání dne či týdne: *„Prostě jsem se probudil, třeba kolem osmý. Pomalu jsem vstal a prostě udělal klasickou ranní hygienu. Někdy jsem se teda na to vykašlal, protože kolem mě stejně nikdo nebyl. Ale když to neudělám, tak jsem pak unavenej a nic se mi nechce...Prostě tehle čas jsem tady a tehle támhle. Tady to takhle nebylo (popisuje období pandemie). Hodně se to taky umožnilo tím, že některý ty přednášky a ty cvičení byly nahrávané. Takže si to člověk vlastně mohl shlédnout kdykoliv, a to byl pro mě docela šok.”* Přemysl zde popisuje emoce ze ztráty chronologického uspořádání dne. Popisuje zde šok, kdy povinnosti, které měl vykonat neměly přesně stanovený počátek a konec. Rozhodnutí, kdy povinnosti vykonat, bylo zcela na něm. Také zde popisuje jeho rozvržení začátku dne, které je založeno na kairickém pojetí času. Po probuzení vykonává činnost čištění zubů. Tato činnost ale není vyjádřena chronologicky, nýbrž jako důsledek předchozí činnosti, tedy probuzení.

3.4 Proměny ve vnímání času v době pandemie nemoci Covid-19

V této části analytické kapitoly se soustředím na identifikaci proměn ve vnímání času, které nastaly u účastníků tohoto výzkumu v době pandemie nemoci Covid-19. Nejprve se budu soustředit na podobnosti těchto změn u jednotlivých účastníků a následně na rozdílnosti. Tvzení budou opřena o příslušnou literaturu a bude představena také vlastní interpretace.

Příklady popsaných proměn ve vnímání času v době pandemie, bych nejprve rád představil skrze výpovědi Alexandry (23 let). Jako první známku proměny ve vnímání času pozoruji v následujícím úryvku: „...že mi ty dny slévají dohromady, nejsou tam žádný záchytný body...” Tento úryvek pochází ze začátku rozhovoru a Alexandra zde popisuje problematiku monotónnosti. Popisuje zde, že její vnímání dnů se změnilo. Nebyla schopna během první části pandemie v roce 2020 rozeznat jednotlivé dny. Tento časový úsek si sice pamatuje dobře, ale nepamatuje si jednotlivé dny, jelikož neměla žádné záchytné body, ke kterým si tuto událost v čase může přiřadit. Zároveň v rozhovoru popsala následující: „Ale bylo to takový divný, měli jsme roušku, protože jsme se báli. Bylo to takový jediný, čeho se tam zachytávám, ale zároveň si nevybavuju, kdy přesně to bylo. Řeknu třeba duben, ale nevím, kdy přesně, max podle počasí bych se orientovala.” Alexandra zde popisuje, že má problém vybavit si události z popisovaného období. Událost má pouze spojenou s tím, že dle protiepidemických opatření bylo zapotřebí mít ochranu dýchacích cest. Toto ale popisuje velkou časovou událost, protože ochrana dýchacích cest byla požadována prakticky celou dobu pandemie, s různými variacemi, kde bylo nutné tuto ochranu mít a kde ne. Další úryvek pochází z části rozhovoru, kde jsem se dotazované ptal na vnímání času v době pandemie: „Protože když jsem fakt neměla co dělat tak ty dny byly mnohem delší si myslím. Určitě mi na začátku pandemie připadalo, že mám více času. To tak bylo. Ale to je taky téma aktivitama. Záleželo, jak jsem se zabavila. Když jsem měla co dělat tak ten čas samozřejmě utíká rychlejš.” Alexandra v tomto úryvku zmiňuje, že jí dny připadaly delší. Tato problematika se objevuje u více účastníků. Zároveň v úryvku také nabízí vysvětlení této problematiky vlastními slovy. Dle jejích slov jí dny připadaly delší, protože neměla žádné aktivity, kterými by mohla čas během pandemie vyplnit. Zde tedy můžeme vidět propojení s dílem P. A. Sorokina a R. K. Mertona. Tito autoři představují vysvětlení plynutí času na příkladu zážitků a zkušeností. Autoři tvrdí, že pokud je časový úsek vyplněn aktivitami, čas subjektivně plyne rychleji. Pokud časový úsek aktivitami vyplněn není, plynutí času se v našem vědomí zpomaluje (Sorokin a Merton 1937, s. 617).

Příklady proměny ve vnímání času lze identifikovat také v rozhovoru s Jindřichem (24 let). Jindřich se tématu vnímání času věnoval více do hloubky a v rozhovoru s ním lze identifikovat více případů těchto proměn než v rozhovoru s Alexandrou. Jindřich začal s popisem pandemie v roce 2020 a hned na začátku lze proměny ve vnímání času najít: „*Rok 2020? Dobře. Rok 2020 byl víceméně se mě to nijak nedotklo, až vlastně to, že ty dny začaly splývat dohromady.*” Již na začátku rozhovoru Jindřich popisuje, že mu dny „začaly splývat dohromady“. Naznačuje to, že se u Jindřicha objevily proměny ve vnímání času již v prvním roce pandemie. V dalším úryvku také popisuje následující: „*Víceméně týden s přítelkyní a týden, kterej byl takovej jeden extrémně dlouhej den.*“ Popisuje zde, že pokud nastala nějaká událost, která by ho vytrhla z monotónnosti dnů, má k tomuto časovému úseku kladnější vztah. Toto tvrzení lze podpořit také následujícím úryvkem: „*Jakoby jo. Bylo to jiný, nechci říct lepší nebo horší. Bylo to prostě najednou něco jiného než ta úplná bezúčelná rutina, jejíž účel byl jen dokopat vlastně ten den a ráno začít znova.*” Předcházela otázka, zda Jindřich pozoroval změny, pokud se stalo něco, co by mu pomohlo dostat se z monotónního stavu, v tomto případě příjezd přítelkyně. Proměny ve vnímání času lze pozorovat také v úryvku, kde Jindřich popisuje první tři měsíce pandemie v roce 2020: „*Mně ty tři měsíce, vlastně ten duben květen a červen, splynuly v jeden velkej časovej blob, kterej byl vždycky po týdnů narušený přítelkyní, ale vždycky to bylo z jedny rutiny, kdy jsem nedělal nic do druhý. Potom se to zlepšilo, když přijela přítelkyně. Pro mě ty dny, například začátek dubna, oproti květnu a červnu ... já nevím. Tam nebyl žádný rozdíl, to byl prostě ten jeden samej typ dnu.*” Jindřich zde popisuje zmíněné časové období jako jeden celek, který není chronologicky rozdělený na měsíce. Jak je tedy patrné, Jindřich sice měsíce zpětně vnímá, ale v daný moment nepozoroval rozdíl v plynutí času. Každý den měl pro něj stejnou strukturu, pokud se neodehrála určitá změna. Jako ukazatel proměn ve vnímání času ještě považují následující krátký úryvek: „*Občas bylo trochu větší teplo, a to bylo všechno.*” Zde vidím propojení s dílem J. Sokola, kde Sokol popisuje vnímání času na základě vjemů. Vjemy se v průběhu vývoje společnosti proměnily z přírodních vjemů, na vjemy spojené s životem ve společnosti (Sokol 2004, s. 24). Zde se ale naše vnímání času vrátilo zpět k přírodním vjemům, které jsou neměnné v každé situaci. Jindřich zde popisuje časový úsek, na základě venkovní teploty. Nemá tedy v paměti události, které by si s tímto časovým úsekem mohl spojit, nýbrž pouze přírodní vjemy spojené s počasím, které je pro daný měsíc či roční období typické. Příklad proměn ve vnímání

času Jindřich popsal ještě na konci rozhovoru v následujícím úryvku: „*Je to prostě jen další etapa, která je prostě zase jiný a ukazuje mi to, že způsob, jakým jsem během pandemie trávil čas nebyl ideální, a že jsem promrhal X měsíců, kdy jsem mohl dělat něco co by mi něco dalo. Mám pocit, že jsem tu část života vzal a vyhodil. Nebude to asi něco na co bych vzpomínal jako na něco dobrého. Na druhou stranu mi to takto retrospektivně dalo to dnešní vnímání času, kdy nebudu a nechci dělat věci jen proto aby byl někdo jiný spokojený, ale spíše pro sebe.*” Popisuje zde proměnu ve vnímání času jakožto předem vyměřeného časového období, tedy chronologické vnímání. Sokol popisuje čas také jako komoditu, která je nám předem dána a popisuje také problematiku promarněného času (Sokol 2004, s. 25). Právě to zde Jindřich popisuje – promrhaný čas, který mu již nikdo nenavrátí. Pandemii vnímá jako zkušenost, která ovlivňuje jeho následný pohled na prožívání času a jeho nakládání s ním. Zde bych uvedl propojení s dílem E. Husserla, který popisuje termín *sekundární vzpomínka*. Sekundární vzpomínka vyjadřuje již ukončenou časovou událost, která je ale stále v našem vědomí, a která formuje naše následné chování (Husserl 1996, s. 19). Jindřich si tedy času po pandemii více váží.

Třetí rozhovor, který byl v tomto šetření proveden, rozhovor s Klárou (24 let), nebyl tolik obsáhlý výpověďmi o proměnách ve vnímání času jako ostatní rozhovory. Klára se během rozhovoru soustředila spíše na organizaci času a tvorbu rutiny, která bude také popsána v dalších úryvcích této práce. Klára podobně jako Jindřich (24 let) vnímá určité časové období (například několik měsíců) jako jeden časový blok. Její orientace v čase byla také zasažena: „*...ale během toho covidu je to fakt jako pro mě úplně rozmazaný čas, vlastně vůbec nevím, co se kdy dělo.*” V tomto úryvku lze pozorovat proměny v orientaci v časovém úseku. Pro Kláru byl začátek pandemie jeden blok, ve kterém se její orientace v čase pozměnila. Dle jejích slov není schopna určit, kdy se co odehrálo. Nejzajímavější část rozhovoru vznikla až na konci rozhovoru samotného: „*No, já jsem ani vlastně nesledovala co je za den. Celý to pro mě splynulo. Ty dny určitě jsem vnímala jako delší. Přesně kvůli té rozmělněné aktivitě, že jsem neměla ukončený nic, ani začatý. Všechno se táhlo přes celé dny. Já jsem vlastně nevěděla, co je za část dne a ani jsem nevěděla co typicky dělám v tu část dne. Oběd jsem jedla úplně jindy, večeřela jsem jindy. To vnímání se určitě změnilo no. Jenom v tu dobu ale. Když jsi dneska dělám začátek a konec těch aktivit, tak mě to nutí. Teď už se to vrací zpátky.*” Klára zde popisuje delší prožívání dnů, podobně jako v rozhovoru s Jindřichem (24 let) či Alexandrou (23 let). Klára zde ale na rozdíl od ostatních rozhovorů popisuje frustraci spojenou se ztrátou

definitivy času. Dle tohoto tvrzení, Klára vyžaduje chronologicky uspořádaný čas, aby se v něm mohla lépe orientovat a být více produktivní. V průběhu pandemie si vytvořila určitý program dne, aby mohla lépe svůj čas organizovat a její vnímání času nebylo zásadně ovlivněno.

Damián (22 let) popsal jeho proměny ve vnímání času výrokem: „*Člověk nevnímá čas*“. Toto dle mého názoru ilustruje Damiánovo vnímání času během pandemie. Mluví zde obecně, tudíž zastává názor, že není jediný, kdo měl vnímání času pozmeněné. I Damián v rozhovoru mluví o absenci vyměřeného času: „*A bylo to tím, že jsem předtím měl danou rutinu, která byla předem vymezená, například kdy den začal a kdy skončil. V moment, co začal lockdown, tak vnímání času pro mě přestalo existovat, přestal jsem vnímat čas, když jsem mohl, což bylo většinou. Jak jsem již zmínil, tak jsem chodil spát kdy se mi chtělo a tak.*“ Podobně jako Klára (24 let), i Damián popisuje frustraci ze ztráty definity časových událostí. Popisuje zde také ale určitou formu záměru nevnímat čas. Damián přestal vnímat čas, protože neměl žádné aktivity, které by jeho času dávali formu. Z této výpovědi lze ale také vyvodit, že to byl Damiánův záměr a vnímání času si do jisté míry změnil sám. Tím se od ostatních respondentů odlišuje a dostává se do sporu také s literaturou uvedenou v teoretické části. I v rozhovoru s Damiánem lze identifikovat korelaci s dílem Edmunda Husserla (1996): „*Do určité míry si myslím, že se to už nikdy nevrátí do stavu jako předtím. Myslím si, že ve svém bakalářském studiu už to nezažiju, nějakou tu motivaci a rutinu, jak by to mělo být. Začal jsem během pandemie a ta podoba už mi asi zůstane. Možná až na magistru.*“ Popisuje zde, že proměny spojené s vnímáním času mu přetrvávají ještě určitou dobu. Jeho *sekundární vzpomínka* tedy ovlivňuje i následný pohled na nadcházející události (Husserl 1996, s. 19).

Miroslav (24 let) se ve svém rozhovoru věnoval popisu proměn ve vnímání času skrze rutinní události. V tomto rozhovoru bylo patrné, že odklon od rutinně zažitých událostí bylo pro Miroslava důvodem změn ve vnímání času: „*Přestávaly vlastně být páteční hospody s kamarády, pak už mě to skoro přestalo indikovat nějaký víkend... tak máma byla vlastně taky doma a já skoro ani netušil co je za den. Z toho, že jsem každý den věděl, co mám dělat, tak se každý den stal úplně stejný.*“ Jde zde vidět, že absence rutiny z doby před pandemií zapříčinila u Miroslava změny v jeho vnímání času. Popisuje zde omezení událostí, na které byl zvyklý a na základě tohoto omezení se rozpadla jeho

představa o čase a následném vývoji. Jelikož tyto události v danou dobu z jeho organizace dne či týdne vymizely, neměl možnost na základě rutiny očekávat, co se bude nadále odehrávat. Popisuje zde, že ztratil schopnost rozeznat pracovní dny a víkendy, protože události, které měl spojené s víkendem před pandemií, již nebyly součástí jeho organizace týdne. Následně popisuje změny ve vnímání času v řádu několika měsíců pandemie: *„Třeba tři čtyři měsíce do té pandemie, tak už jsem netušil, co je za den. Koukal jsem se na telefon a musel jsem si připomenout, že je třeba pondělí a co mám vlastně dělat.“* Miroslav zde zmiňuje, že bylo třeba „připomenout si“ co je vlastně za den, na základě kalendáře v mobilním zařízení. S postupným vývojem pandemie se pro Miroslava změny stávaly stále citelnější. Miroslav byl prvním respondentem, který dny v pandemii nepopsal jako delší, ale kratší: *„Utíkalo to vlastně rychle, ale neměl jsem z toho žádné silnej zážitek. Tři čtyři týdny se mi nestalo nic zajímavýho a já si nemohl vzpomenout ani na jeden z těch dní. Všechny vypadaly stejně.“* Absencí událostí, ze kterých by získával zkušenosti, zapříčinily monotónnost dní a pro Miroslava se dny stávaly kratšími. Podobně jako ostatní účastníci výzkumu, také Miroslav zmiňuje, že zkušenosti s proměnami ve vnímání času má stále v povědomí: *„Člověk už si pomalu začal navykat na ten režim, že nikam nemůže a nic by neměl. Tak se do toho předchozího rytmu blbě vrací a myslím, že už stejně nikdy nebude stejnej.“* Popisuje zde vytvoření nového „normálního“ stavu a následný přechod do před-pandemické podoby je pro Miroslava problematický, jelikož zkušenosti stále přetrvávají a musí se vytvořit nové.

V rozhovoru s Přemyslem (25 let) je možné identifikovat určitou podobnost s výpověďmi od Miroslava (24 let): *„Mně to přišlo hrozně krátký, protože jsem neměl tu rutinu a neměl jsem pevně daný ty časy, jak tak nějak ten bude plynout... Probudil jsem se všechno uteklo hrozně rychle a najednou byl večer. To jsem poznal díky tomu, že zapadlo slunce. Uvědomil jsem si, že ten den utekl hrozně rychle a v zásadě se mi i smíchaly dohromady.“* Také Přemysl vnímal dny jako kratší. Pro Přemysla bylo důvodem pro tuto skutečnost absence chronologických událostí během dne, které by byly časově ohraničené. Ztráta rutinních událostí byla pro Přemysla důvodem proměn ve vnímání času v době pandemie Covidu-19. U Přemysla lze také pozorovat vnímání přírodních vjemů, podle kterých by si určoval plynutí času, v tomto případě západ a východ slunce. Dle jeho slov se mu dny „smíchaly“ dohromady, z důvodu monotónnosti a absence organizace. Přemysl se od ostatních účastníků odlišuje v tématu orientace v čase: *„Je to vlastně furt stejný, že vlastně léto je hezký a podzim je nanic. Ale i tak vnímám ty čísla a podle toho“*

se dokážu nějak orientovat, tak mi dělá problém říct který rok to vlastně byl. Dokážu si říct, která část roku to podle dat byla, ale nevím jestli 2020 nebo 2021. Mám pocit, že ta zima vlastně byla jen jedna, i když byly dvě.“ Přemysl zde popisuje, že se v čase orientoval na základě sledování společenského dění. Popisuje zde tedy spojení se společenským časem, o kterém psali autoři P. A. Sorokin a R. K. Merton. Společenský čas je konstrukt, podle kterého se účastníci společnosti řídí (Sorokin a Merton 1937, s. 617). U Přemysla ale nastává konflikt s tímto tvrzením. Přemysl sice dění ve společnosti sledoval a snažil se dle toho zakotvit časové události, ale dle jeho slov, i přesto toto tvrzení, ztratil pojem o čase a není schopen říct o který rok se jedná, zda o rok 2020 či 2021. Pamatuje si sice konkrétní společenské události, ale pouze v řádu měsíců ne let.

Rozhovor se Žanetou (22 let) a její výpovědi, jsou přesným opakem rozhovoru s Přemyslem (25 let). Na rozdíl od Přemysla (25 let) se Žaneta společenským vnímáním času neřídila a průběh pandemie nesledovala. Řídila se objektivním vnímáním času: *„Tím, jak se nikam nemohlo, tak jsem to vnímala jen ze svého vlastního pohledu. Prostě tyhle typický věci se nedělaly, tak jsem se v tom ztratila. I když to tak asi nebude, tak si myslím, že jsem trávila čas úplně jinak než všichni ostatní. Vůbec jsem neměla přehled o tom, co ostatní aktuálně dělali a tak. Fakt byl to jen jeden velký blok ničeho.“* Žaneta zastává názor, že její vnímání času bylo odlišné od ostatních, jelikož se zcela oddělila od společenského vnímání času. Podobně jako ostatní účastníci, také Žaneta popisuje části pandemie jako jeden časový blok, ve kterém má problém se orientovat. Žaneta v rozhovoru zmínila, že dny v jejím případě byly také krátké: *„Ale co se covidu týče, tak vlastně vůbec nevím, kdy se co dělo. Když mi někdo řekne první vlna, tak já nevím. Ale mám pocit, že rok 2021 vůbec neexistoval. Vůbec nechápu, co se stalo a kam se poděl. Prostě mi ten rok v mém povědomí chybí. Mám prostě 2020 kdy se staly nějaký události a najednou je rok 2022 a jsem tady.“* Zmiňuje zde, že má problém se v pandemickém časovém bloku orientovat. Rychlost plynutí zde popisuje ve větším měřítku. Nepopisuje plynutí na dnech, ale celý rok pro ni uplynul velmi rychle. Žaneta také v rozhovoru popsala rozdíl mezi pandemií a dobou před pandemickou: *„Díky tomu se mi to slilo dohromady. Vlastně i teďka, když se zpětně podívám zpátky. Před covidem vím, že podle událostí jsem se řídila a vnímala to.“* Žaneta zde popisuje, že v době před pandemií se orientovala v čase na základě společenských událostí. V době pandemie ale od této praktiky upustila. To zapříčinilo změny ve vnímání času v podobě splynutí časového období do jednoho „bloku“.

3.5 Tvorba rutiny

Druhá výzkumná otázka v bakalářské práci je zaměřena na tvorbu rutiny v době pandemie. Otázka se věnuje také vlivu rutiny na organizaci a vnímání času. Účastnice výzkumu, na které bych problematiku tvorby rutiny rád ilustroval je Klára (24 let). Klára se v rozhovoru rutině věnovala více než proměnam ve vnímání času. Nejprve se jí během pandemie vytvořila rutina, která byla svázána s distanční výukou na vysoké škole: *„Takže můj den se změnil tak, že jsem vstávala, podle toho, jak jsem měla online školu. Což bylo blbý, když jsem měla od jedenácti školu, tak jsem vlastně vstala třeba až v 10. Předtím jsem vstávala třeba v osm a něco dělala a pak jela do školy. Takže vlastně už tady ten začátek se změnil.“* Klára zde popisuje změnu rutiny, která nastala, když se výuka změnila z prezenční na distanční, jelikož z důvodu protiepidemických opatření byla většina vysokých škol uzavřena. Jelikož jí během pandemie odpadla také samotná cesta mezi domovem a vysokou školu, její organizace dne se změnila. Sama také popsala, že distanční výuka byla hlavním důvodem vytvoření nové rutiny: *„To je asi docela překvapivý, ale vlastně jsem si ji asi nevytvořila. Ona se mi asi vytvořila přirozeně? Asi kolem té online školy, ale jenom kolem té online školy.“* V rozhovoru také popisuje svojí frustraci z vytvoření nové rutiny, která by nebyla v její režii: *„Já jsem docela dost rutinní člověk, většinu dní v běžném režimu udržuji nějakou rutinu, jako v kolik vstávám, v kolik jdu spát a kdy co dělám. Tak to jako většinou dost udržuju, ale právě u té pandemie jsem neměla nic a hodně jsem na to trpěla, že najednou jsem musela na místě vymýšlet co budu dělat a co ta aktivita bude, aby prostě byla produktivní.“* Klára tvrdí, že rutina je základem její organizace dne či týdne. Ztráta rutiny z doby před pandemií byla pro Kláru problematická a popisuje zde negativní emoce s touto ztrátou spojené. Klára také tvrdí, že si rutinu vytvořila sama: *„Předtím to pro mě bylo přirozený, během pandemie jsem se snažila tu rutinu vytvořit a nedařilo se a teď mám potřebu rutiny a dodržování nějakých vlastních vnitřních deadlines. Vstát v osm prostě musím. Už to není otázka toho, že jsem na ti zvyklá. Takže jsem si přinesla z té rutiny do teď. Myslím, že tohle už mi zůstane. Už mám asi to vnímání času zásadě změněný a už se to nevrátí.“* Dostává se zde tedy do konfliktu ve své výpovědi. Nejprve tvrdí, že se jí rutina vytvořila bez jejího zásahu a následně tvrdí, že si rutinu vytvořila sama. Rutina, kterou si vytvořila sama považuje také za důsledek proměn ve vnímání času. Klára tedy pociťovala změny ve vnímání času na

základě její vlastní rutiny, kterou si vytvořila, aby mohla čas během pandemie využít co nejvíce.

Rutinu, která bylo spojena s distanční výukou, lze najít také v rozhovoru s Alexandrou: „*A pak když nám začali posílat věci ze školy a nahrávat ty přednášky, tak jsem si vždycky ráno dělala školu a cvičila, což bylo fajn.*“ Podobně jako v rozhovoru s Klárou (24 let), i u Alexandry lze pozorovat propojení distanční výuky s tvorbou rutiny. Alexandra si zde vytvořila rutinu, do které zakomponovala také jiné aktivity, v tomto případě cvičení. V rozhovoru s Alexandrou je patrné, že ona stojí za vytvořením rutiny: „*No já jsem se snažila, aby to mělo nějakou strukturu, protože jsem věděla, že pokud si ten den nenalajnuju nějak sama tak nic neudělám. Takže jsem si tu rutinu vytvořit musela. Já si to vybavuju, že jsem si říkala, že si musím vytvořit nějakou novou rutinu, protože jinak se z toho zblázním.*“ Alexandra zde popisuje, že vytvořit si rutinu bylo pro ni důležité, protože sama potřebovala, aby její den a čas měl strukturu. Tvrdí, že bez pevně dané rutiny by klesla její produktivita a mělo by to negativní dopad na její prožívání pandemie. Alexandra se od ostatních respondentů odlišuje v jejím pohledu na vytvořenou rutinu. V otázce, kde jsem se Alexandry dotazoval, co považuje za důvod monotónnosti během pandemie, Alexandra odpověděla následující: „*Ta rutina, kterou jsem si vytvořila asi.*“ Alexandra tedy vnímá rutinu, kterou si vytvořila jako věc, která ji během pandemie pomohla s organizací času, ale také jako negativní dopad na čas samotný, protože byla důvodem monotónnosti. Toto tvrzení lze podpořit následujícím výrokem: „*Takže jakoby jo. Ta rutina, kterou jsem si vytvořila byl ten důvod a způsobovalo to tu monotónnost. Nebylo to ovlivněný žádnýma jinýma aktivitami, co bych jinak dělala během dne.*“ Absence náhody, která by vytvořenou rutinu narušila byla pro Alexandřino vnímání času zásadní.

Změny ve vnímání času spojené se ztrátou a vlastní tvorbou rutiny pocíťoval také Jindřich (24 let). Jindřich se v rozhovoru tématu tvorby rutiny nevěnoval do takové hloubky jako ostatní účastníci, ale i zde lze nalézt zmíněné propojení rutiny a vnímání času. Následujícímu úryvku předcházela otázka, zda Jindřich považuje ztrátu rutiny jako důvod proměn v jeho vnímání času: „*Jako jo i ne. Kvůli tomu, že teďka to byla rutina, která byla mnou vytvořena, bez externího zásahu asi? Ty předchozí věci byly něco do čeho jsem byl nucen.*“ Jindřich, podobně jako Alexandra (23 let), považuje rutinu jím vytvořenou jako důvod změn ve vnímání času. Této výpovědi předcházela Jindřichova

zmínka, že se mu dny „slévaly dohromady“. Toto podobně jako u Alexandry (23 let) naznačuje problematiku monotónnosti, kde chyběla určitá náhoda, která Jindřicha z rutiny vytrhla.

V rozhovoru s Damiánem (22 let) lze nalézt jiný způsob prožívání pandemie na základě rutinního chování. Damián v rozhovoru popsal nejdříve rutinu, dle které organizoval svůj čas v době před pandemií: *„Dřív jsem fungoval jinak, měl jsem to předem daný. Například že vstaneš v 6 hodin, možná dřív, jedeš do školy, před školou máš ještě dvouhodinový trénink, pak 5 až 7 hodin školy, pak tři hodiny pauza, ale jelikož jsem bydlel mimo Prahu, tak jsem jezdil na halu, kde jsem se učil, nebo dělal úkoly a pak zase zpátky na trénink kde jsem skončil v 9 a pak jsem jel domů. Takhle vlastně dokola každý týden, den za dnem.“* Damián popsal tuto rutinu v minulém čase a odkazuje se na dobu před pandemií. Popisuje zde, že jeho organizace času měla pevně danou strukturu, která ale během pandemie vymizela. Damián tento odklon od rutiny před pandemií popisuje nejdříve kladně, kdy tvrdí, že měl možnost věnovat se jiným zájmovým aktivitám. Následně ale také tvrdí, že měl „hrozně moc času“. Ztráta rutiny tedy jeho organizaci času narušila a Damián měl problém čas náležitě využít. Damián v rozhovoru také popsal snahu vytvořit si rutinu sám, ale bez výsledku: *„Pokus tam byl, ale určitě to tak nebylo. Když nad tím tak přemýšlím, tak o tom uvažuji každý den, že by to asi něco chtělo... Ne vůbec, já jsem byl rád za to, že jsem blbou rutinu v době před pandemií měl, že jsem byl dost vytižený člověk. Tohle mi vlastně dalo takovej klid na duši a chtěl jsem si to chvíli užít, to že vlastně nic není.“* Je zde vidět konflikt ve výpovědi. Nejdříve Damián popisuje snahu o vytvoření vlastní rutiny, která by jeho času dala organizaci. Následně ale také popisuje formu úlevy, která nastala v době pandemie kdy se od rutiny z doby před pandemií odklonil.

Miroslav (24 let) se v hned v úvodu rozhovoru zmínil, že v době pandemie se “začal odlepovat“ od zažité rutiny z doby před pandemií: *„Musím uznat, že v těch prvních momentech jsem to nijak nevnímal a pomalu jsem se od té rutiny jako odlepoval.“* Popisuje zde tedy stav, kdy se rutina začala vytrácet a vytvořila se u Miroslava rutina nová, jak popisuje v následujícím úryvku: *„Ne takhle úplně ne, prostě do oběda jsem seděl u počítače, na oběd jsem si pro něco došel a pak zpátky na přednášky. Potom jsem se snažil kdykoli vypadnout ven, prošel jsem se prostě klidně do noci, nebo do toho zákazu vycházení. Pak jsem hrál na počítači do dvou do rána a pak jsem šel spát. Tohle byl*

vlastně recept na můj den. Bylo jedno jestli to bylo pondělí nebo pátek, v sobotu a neděli se vlastně měnilo jen to, že táta byl celý den doma a já místo školy dělal úkoly.“ Miroslav v rozhovoru popsal jeho typický den v době pandemie. Podobně jako u Kláry (24 let), se rutina Miroslava vytvořila na základě distanční výuky. Je zde vidět problematika monotónnost, podobně jako u ostatních účastníků výzkumu. Miroslav v rozhovoru následně tvrdí, že si tuto rutinu nevytvořil sám, ale že mu byla „vnucena“. I u Miroslava lze pozorovat absenci náhody, která by mu pomohla vzdálit se od monotónního prožívání pandemie: *„Ta rutina mi spíš byla taková vnucená. V podstatě, jak jsem neměl ty náhodný elementy v tom dni, který byly smazaný tím, že jsem nebyl venku, nemohl nikoho potkat a nic zajímavýho se nemohlo stát, tak jsem vlastně přešel do autopilota. Utíkalo to vlastně rychle, ale neměl jsem z toho žádnéj silnej zážitek. Tři čtyři týdny se mi nestalo nic zajímavýho a já si nemohl vzpomenout ani na jeden z těch dní. Všechny vypadaly stejně.*“ Na příkladu rutiny zde popisuje proměny ve vnímání času. Monotónnost tedy byla u Miroslava důvodem změn ve vnímání času. Toto tvrzení lze ukázat na příkladu z textu rozhovoru: *„Je pravda, že ty dny mi připadali hrozně krátký. Vždycky jsem si právě na toho autopilota odbyl nějak tu školy a pak jsem v podstatě akorát dělal nějakou činnost doma dokud jsem nešel spát.*“ Podobně jako u příkladu výše, lze pozorovat spojitosti mezi rutinními návyky během pandemie a proměnami ve vnímání času.

V rozhovoru s Přemyslem (25 let) bylo také patrné, že se rutina v jeho případě vytvořila na základě distanční výuky: *„Pak jsem sedl k počítači a něco dělal do školy nebo jsem měl online výuku. Pak jsem si něco uvařil a odpoledne a večer byl úplně stejnej. Ve zkratce jsem nedělal nic zajímavýho, byl jsem jenom zavřenej doma a seděl u počítače. Díky tomu, že jsem neměl žádnéj danej časovej rozvrh, tak jsem tam seděl furt. Blbě jsem si to naplánoval. Nebyl jsem zvyklý si to plánovat, protože celý život jsem to měl nalajnovaný. Prostě tehle čas jsem tady a tehle čas támhle.*“ Přemysl v rozhovoru zmínil, že není zvyklý plánovat si věci. Přemysl považuje za ideální stav, pokud se mu rutina vytvoří přirozeně, kolem povinností, které musí vykonávat. Popisuje zde, že proměny ve vnímání času nastaly z důvodu, že jeho schopnost plánování není dostatečná. Popisuje také, že během pandemie rutinu nepociťoval: *„Vlastně právě rutina nebyla. Nic jsem si nevytvořil. To byl asi ten problém, protože jsem vstával, když jsem musel, nebo když jsem se vzbudil. Asi jen ta ranní rutina, to mu zůstalo, ale ne všechno.*“ Popisuje zde, že během pandemie rutina v jeho případě nebyla vytvořena a jeho organizace času byla závislá na náhodě. V předchozím úryvku je ale patrné, že rutina v případě Přemysla existovala a

byla vytvořena kolem distanční výuky. Přemysl si tedy neuvědomuje existenci této rutiny a svojí organizaci času vnímá jako nedostatečnou. Proměny ve vnímání času spojené s rutinními návyky lze popsat na následujícím úryvku z rozhovoru: „*Tím, jak jsem si to mohl sám nastavit, tak to dopadlo hrozně. Probudil jsem se všechno uteklo hrozně rychle a najednou byl večer. To jsem poznal díky tomu, že zapadlo slunce. Uvědomil jsem si, že ten den utekl hrozně rychle a v zásadě se mi i smíchaly dohromady.*“ Přemysl zde popisuje, že nedostatečná organizace času a nastavení si rutinních návyků způsobila proměny ve vnímání času. I zde lze pozorovat absenci náhody, která by daný den či týden učinila vzpomínky hodným. Přemysl v závěru rozhovoru také zmínil, že v jeho organizaci času zůstaly rutinní návyky z pandemie: „*To je taky asi rutina, která mi zůstala z té pandemie. Vlastně když si sednu k počítači tak nerozlišuju, jestli dělám práci anebo v uvozovkách dělám zábavu. Díky tomu spíš dělám zábavu a večer doháním práci. To je vlastně asi rutina, která mi určitě zůstala z té pandemie a chtěl bych se jí zbavit.*“ Rutina se tedy Přemyslovi vytvořila a popisuje zde problematiku, že se mu nedaří vytvořit si nové rutinní návyky, které mu pomohou s lepší organizací času.

3.6 Proměny ve vnímání času spojené se ztrátou pohybu v prostoru

Ztráta pohybu a dopad této problematiky na vnímání času bylo téma, o kterém jsem před samotným výzkumem nepřemýšlel. V designu výzkumu toto téma zmíněno nebylo, jelikož mě k této problematice dovedly až samotné odpovědi informátorů v tomto výzkumu. Rozhovor, kde jsem si této problematiky poprvé všiml byl rozhovor s Miroslavem (24 let). V následující výpovědi Miroslav popisuje svou frustraci se ztrátou možnosti volného pohybu, která bylo důvodem protiepidemických opatření: „*Začal jsem si hodně vážit blbostí, jako třeba cest na nákup, protože to bylo spojený s tím jít ven a trochu si osvěžit to, ve kterém světě vlastně žijeme. Začalo mi z toho hrabat až tak moc, že když jsem se koukal na film tam mi přišlo divný, že lidi v tramvaji neměli roušky (smích).*“ Miroslav si během pandemie, začal uvědomovat důležitost pohybu v prostoru. Popisuje zde, že možnost opustit prostor ve kterém v pandemii strávil nejvíce času, mu dala možnost „připomenout si jaké je to venku“. Zde vidím propojení s dílem Maurice Merleau-Pontyho (2013). Merleau-Ponty popisuje, že pouze skrze pohyb máme možnost svět vnímat. Naše vnímání světa je založeno na prožitcích a zkušenostech, které ve statickém stavu nejsme schopni získat (Merleau-Ponty 2013 s. 339). Miroslav také popisuje snahu mít co největší možnost pohybu: „*S postupem času to bylo horší, postupně*

jsem doma začínal dostávat ponorku. Když jsem předtím chodil na procházku jenom z plezíru tak teď jsem chodil pokaždý když byl důvod, abych mohl vypadnout z domu.“ Miroslav měl snahu během pandemie co nejvíce měnit prostor ve kterém se právě nacházel, aby měl co největší kontakt s okolním světem. Dále Miroslav popisuje samotné zkušenosti spojené s pohybem, ale také propojení s vnímáním času, kdy samotný pohyb jeho strávenému času „dával smysl“: „*Před pandemií jsem ještě studoval v Jinonicích a ta cesta tam mi vždycky něco zabrala a byl s tím spojen kontakt s lidmi co jsem potkal po cestě. Vázali se s tím různá věci, ať už to bylo, že jsem po škole trávil s lidmi čas nebo tak. Bylo s tím spojeno hodně příjemných zážitků. Po tom jsem vlastně měl ten čas doma a na počítači za odměnu. Když tohle opadlo, tak mi z toho dne vymizel kontakt s lidma, takový to posezení. Když jsem se měl jen přesunout z postele do křesla, tak to pro mě ztrácelo smysl. Měl jsem i trochu víc času, když mi třeba odpadla hodina a půl cestování. Tím pádem ten extra čas navíc co jsem měl doma byl takovej skoro nepříjemnej, že jsem vlastně nevěděl, co s ním mám dělat.“* Popisuje zde, že během pohybu ve světě, měl možnost sociální interakce a určité formy náhody, která by dané časové události udala význam. Popisuje zde také, že čím více času strávil ve statické podobě bez pohybu ve světě, tím více s tím má spojené negativní emoce. Možnost náhody popisuje také v následujícím úryvku: „*V podstatě, jak jsem neměl ty náhodný elementy v tom dni, který byly smazaný tím, že jsem nebyl venku, nemohl nikoho potkat a nic zajímavýho se nemohlo stát...“* S pohybem je náhoda setkání či zajímavých zkušeností spojena. Bez zkušeností, které by byly pohybem zapříčiněny, nejen, že s nimi v paměti neměl spojen prostor, ale také je neměl zakotvené na časové ose. Jak tvrdí Merleau-Ponty (2013), nebyla zde možnost vytvoření si vztahu k pohybu, jelikož nedošlo k určité změně, která by formulovala naši minulost a budoucnost v daném okamžiku (Merleau-Ponty 2013 s. 339).

Problematiky ztráty pohybu se v rozhovoru dotkla také Žaneta (22 let). Žaneta popisovala frustraci ze ztráty pohybu na příkladu vysokoškolského studia: „*Za celou svoji dosavadní vejšku jsem neviděla jedinou přednášku (smích). Jediný, co mi pak pomohlo, bylo, když nám spustili prezenční praktika a chodili jsme tam jednou dvakrát týdně. To mi to trochu změnilo, začala jsem se víc vracet do toho režimu dne a noci, kterej jsem měla předtím a začalo to fungovat normálněji.“* Žaneta zde popisuje také určitou úlevu, kdy měla možnost pohybu v rámci studia. Návrat pohybu má také spojený s tím, že její vnímání času a jeho organizace dostala opět podobu, která odpovídá dle jejích slov „normálnosti“.

Popis ztráty pohybu lze najít také v rozhovoru s Přemyslem (25 let): „*Tím mi vlastně ten den utekl hrozně rychle, protože jsem tam neměl ty události, který by mi reálně pomohly si určovat, jak dlouho co trvalo. Například vím, že když jdu do školy a mám dvě přednášky dopoledne, tak vnímám ten den a vím co mě čeká a co budu dělat.*“ Popisuje zde, že ztráta pohybu mu znemožnila určit si předem časovou délku daného pohybu či události. Popisuje zde stav, kterému se věnoval také Merleau-Ponty (2013), že prostor a časová vlna s ním spojená zůstává v našem povědomí a my jsme na základě opakujícího se pohybu schopni určit budoucí vývoj událostí (Merleau-Ponty 2013, s. 339). Je zde vidět přímé spojení času a prostoru – cesta do školy a délka přednášek. Tato skutečnost je vidět také v dalším úryvku: „*A dost mi pomáhá být mimo. Líbí se mi ta limitace toho času, že vím, kdy něco můžu a nemůžu.*“ V tomto krátkém úryvku se dá pozorovat určitá úleva spojená s tím, že pokud se jedná o opakující se pohyb, je s ním spojená také časová vlna, dle které jsme schopni určit budoucnost a efektivně formovat naši organizaci času.

3.7 Diskuse výsledků výzkumu

Jestliže se vrátíme zpět k pojetí času z pohledu vědních disciplín, je možné tvrdit, že provedený výzkum potvrdil některé poznatky uvedené v teoretické části. V této kapitole se budu soustředit na připomenutí si pojetí času od uvedených autorů a jejich komparaci s poznatky z výzkumu.

Edmund Husserl (1996) se ve svém pojetí vnímání věnoval asociaci vjemů v naší paměti. Husserl se domníval, že právě tyto vjemy vytvářejí melodii, která ovlivňuje jak její současné prožívání, tak také naši budoucí asociaci vjemů. Melodie, které se skládá z tónů, představuje určité časové období. Tyto tóny představují jednotlivé události právě v tomto období. Každý tón ovlivňuje tón následující a jejich dozvuk ovlivňuje celou melodii (Husserl 1996, s.19). Toto tvrzení lze opřít o poznatky z dat. Účastníci v rozhovorech popisovali, že jejich vnímání času se v době pandemie postupně měnilo. Jako události, které zde představují tóny, můžeme označit například protiepidemická opatření, která se během pandemie měnila. Husserl popisuje také termín *Sekundární vzpomínka* (Husserl 1996, s.39-40). Sekundární vzpomínka představuje již ukončenou melodii, která je ovšem stále v našem vědomí. Zkušenosti, které jsou v této vzpomínce zahrnuty, využíváme v melodiích následujících. V datech je možné pozorovat, že

zkušenosti s proměnami v čase účastníci pozorují také v době provedení výzkumu, tedy v době, kdy pandemie již není tolik života ovlivňující. Účastníci a účastnice popisují, že jejich vnímání a organizace času má stále do jisté míry podobu jako během pandemie. Dle jejich slov, bude ještě určitou dobu trvat, než tyto zkušenosti vymizí a jejich vnímání času se vrátí alespoň z části do podoby před pandemií.

Ve výsledcích je možné pozorovat podobnosti s poznatky Jana Sokola (2004). Sokol se kromě jiných, věnoval tématu propojení jazyka a času. Na základě jazyka stojí naše vnímání a popisování času, jelikož pouze skrze jazyk můžeme naše zkušenosti interpretovat. Do jazyka tyto zkušenosti pronikají a jsou sdíleny napříč společnostmi. V době pandemie nemoci Covid-19 vznikly nové jazykové obraty spojené s vnímáním času. Tyto jazykové obraty je možné pozorovat také v datech samotných. Účastníci a účastnice při popisu pandemie jako časové události nevyužívali chronologického uspořádání na měsíce či roční období. Využívali obrátů jako například “mezi vlnami” nebo “v prvním lockdownu”. Právě toto jsou nové jazykové obraty, které představují určité časové období.

Sokol se věnoval také fenoménu rytmu a jak tento fenomén proniká do našeho vnímání času. Naše pojetí času je dle Sokola založeno na rytmicky opakujících se událostech, na základě kterých se v čase orientujeme a jsme do jisté míry schopni určit vývoj následujících událostí (Sokol 2004, s. 278). Právě rytmizace života byla během pandemie zasažena. Absence rutiny zapříčinila proměny ve vnímání času u účastníků, jelikož organizace času byla ochuzena právě o zmíněný rytmus událostí. Rytmizace života byla omezena pouze na přírodní rytmy, jako je střídání dne a noci, či proměny spojené s počasím, tak jak je Sokol popisuje (Sokol 2004, s. 278). Účastníci v rozhovorech popisovali právě vnímání těchto přírodních úkazů. Právě přírodní rytmy byly to, co se v datech objevuje jako kategorizace času. Účastníci popisují, že jsou schopni si určité časové období spojit s počasím. Nebo také, že čas vnímali na základě střídání dne a noci, a ne podle chronologického uspořádání.

Čas a jeho vnímání je sociální konstrukt sdílený celou společností. Takto popsali čas a jeho vnímání autoři P. A. Sorokin a R. K. Merton (Sorokin a Merton 1937, s. 619). Podobně jako Sokol (2004), Sorokin a Merton se zabývali pronikáním času do jazyka společnosti. Společnost se následně skrze jazyk orientuje v objektivním vnímání času.

Skrze sdílené události je tvořeno společenské pojetí času. Sorokin a Merton založili toto společenské pojetí času na chronologickém uspořádání společenských aktivit (Tamtéž). Ve výsledných datech je možné pozorovat, že vnímání času účastníků výzkumu bylo omezeno pouze na subjektivní vjemy a nebylo závislé na sdíleném vnímání času společnosti. V době pandemie nebylo možné účastnit se společenských aktivit, ke kterým by bylo možné přiřadit chronologické uspořádání. Zde se tedy výsledky dostávají do konfliktu s tvrzeními právě těchto autorů, jelikož se Sorokin a Merton (1937) subjektivním vnímáním času zabývali. Autoři nevzali v potaz právě zmíněné subjektivní vnímání času, které není zcela závislé na společenském vnímání času. Společenské vnímání času nám dává možnost zakomponovat si společensky sdílené události do chronologického uspořádání času společnosti. V době pandemie se vnímání času omezilo právě na subjektivní vnímání, z důvodu absence společensky sdílených událostí.

V tomto výzkumu bylo využito poznatků také Maurice Merleau-Ponty (2013). Merleau-Ponty se věnoval fenoménu pohybu. Následně také propojení pohybu v prostoru a vnímání času. Merleau-Ponty popisuje pohyb jako změnu polohy či přemístění ve společensky sdíleném prostoru (Merleau-Ponty 2013, s. 330). Vnímání času je dle Merleau-Pontyho založeno právě na pohybu v objektivním prostoru, jelikož skrze pohyb získáváme zkušenosti a s daným pohybem máme spojeny emoce a vjemy. Daný pohyb či přemístění zůstává v našem vědomí spojeno s konkrétním časovým údajem (Merleau-Ponty 2013, s. 339). V určitých částech pandemie, byla možnost volného pohybu omezena. Účastníci absenci pohybu popisují jako důvod proměn ve vnímání času. Nedošlo k vytvoření nových vzpomínek a vjemů spojených s pohybem v prostoru a není tedy možné, spojit si danou časovou událost také se zmiňovaným pohybem. V datech je také možné pozorovat frustraci účastníků s nemožností volného pohybu a statickým stavem. Jak tvrdí Merleau-Ponty (2013), naše vnímání času není definováno skrze statickou polohu, ale právě skrze pohyb a emoce s ním spojené. Časové uspořádání skrze vzpomínky je svázáno s pohybem, jelikož víme, kde jsme se v danou dobu nacházeli a jaké emoce v nás tento pohyb vyvolal (Merleau-Ponty 2013, s. 340).

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo popsání změn ve vnímání času, které nastaly u vybraných studentů vysokých škol v době pandemie onemocnění Covid-19. Nadále popsání tvorby rutinních návyků v tomto období a jak rutina souvisí s proměnami ve vnímání času ve zmíněném období. Identifikace a argumentace těchto změn byla provedena na základě životních zkušeností sedmi účastníků, s nimiž jsem vedl polostrukturované rozhovory.

Proměny ve vnímání času v průběhu pandemie oproti času před pandemií bylo možné najít ve všech výpovědích. Účastníci a účastnice tohoto šetření popisovali své zkušenosti s prožíváním času odlišně. Ve výpovědích lze pozorovat, že někteří účastníci vnímali čas jako pomalu plynoucí. Část účastníků naopak popsala, že jim čas v tomto období ubíhal rychle. Jedná se tedy o subjektivní zkušenost, která je závislá na určitých proměnných. Jednou z těchto proměnných je absence událostí, které by bylo možné si spojit s daným časovým obdobím. Bez “záchytných bodů” v retrospektivním pohledu na prožité časové období, je problematické dané časové období chronologicky zařadit do našeho pojetí času. Absence těchto bodů tedy považuji za jeden z důvodů proměn ve vnímání času u účastníků v tomto výzkumu. Podobná či stejná struktura jednotlivých dnů v době pandemie zapříčinila, že vnímání času bylo ochuzeno o chronologické uspořádání. Období pandemie dle výpovědí nebylo rozděleno na měsíce či týdny, ale na události, které jsou s pandemií spojeny. Tím jsou myšleny například zákazy vycházení, či jednotlivé vlny této pandemie. Právě rozdělení tohoto časového období bylo ve výpovědích patrné, jelikož účastníci a účastnice nemluvili o konkrétních měsících, ale právě o těchto událostech. Je ale nutné zmínit, že na základě dat můžeme tvrdit, že určitá forma rytmičtějšího života v době pandemie existovala. V časové organizaci stále zůstaly akademické povinnosti a u některých účastníků také povinnosti pracovní. Tyto povinnosti umožňovaly účastníkům zachovat si určitou časovou strukturu.

Proměny ve vnímání času pronikly také do jazyka, kdy byly vytvořeny nové jazykové obraty. Právě tyto jazykové obraty představují časové události, které jsou spojeny pouze s obdobím pandemie. Příklady jazykových obrátů jako “mezi vlnami”, “v době pandemie” či například “po prvním lockdownu” považuji na základě dat, jako nové časové uspořádání. Tyto obraty představují konkrétní událost či události a je s nimi

spojeno také časové období. Obrat “po prvním lockdownu” představuje první měsíce pandemie v roce 2020. V tomto nově vytvořeném jazykovém obratu je zahrnuto již tedy zmíněné časové období a také událost samotná.

Druhá výzkumná otázka byla zaměřena na konceptualizaci rutiny u účastníků tohoto šetření, a jak se případně tyto rutiny v době pandemie změnily. V době před pandemií, se rutinní návyky tvořily přirozeně, na základě povinností, které se rytmicky opakují. Mezi tyto povinnosti může patřit školní docházka či zaměstnání. V době pandemie se nicméně tyto povinnosti omezily, nebo byly přesunuty do virtuálního prostředí. Důsledky tohoto přesunu je v datech možné pozorovat. Určitou rutinu lze v datech pozorovat, přesto, že samotnými účastníky popsána není. Rutina se u účastníků vytvořila právě v závislosti na přesunu do virtuálního prostředí, kdy stále bylo nutné splnit určité povinnosti.

Ze dne na den se rutinní návyky studentů omezily a dopady byly popsány různě. Hlavní dopad omezení rutinních návyků byla špatná organizace dne a neschopnost vytvořit si vlastní rutinní návyky. Pokud od nás nejsou vyžadovány povinnosti, které nejsou v naší režii, tvorba vlastních rutinních návyků se stává problematickou. Na základě vytvořených dat můžeme tvrdit, že ztrátu rutiny vnímali všichni účastníci v tomto výzkumu, nicméně pouze jednomu se podařilo vytvořit si vlastní rutinní návyky, dle kterých by organizoval svůj čas. Pokud je jedinec odkázán pouze na svojí vlastní iniciativu organizovat si svůj vlastní čas a vytvářet si rutinní návyky, nemusí být finální podoba časové organizace ideální, jak také popisují účastníci. Pokus o vytvoření si organizace dne je možné pozorovat v datech u všech účastníků. Účastníci tento pokus nicméně popisují jako neúspěšný, kromě již zmíněného jednoho případu. Neschopnost zorganizovat si čas na základě rutinních návyků je možné pozorovat také v době uklidněné části pandemie, kdy nebyly v platnosti života ovlivňující protiepidemická opatření. Dá se tedy tvrdit, že tvorba rutiny je dlouhodobý proces a tyto změny bude možné u studentů nadále pozorovat.

V průběhu tohoto výzkumu došlo také ke zjištění, které nebylo zahrnuto pod výzkumnou otázkou. Na základě analýzy je možné tvrdit, že existuje spojení mezi ztrátou možností volného pohybu a proměnami ve vnímání času u studentů v době pandemie nemoci Covid-19. Z důvodu protiepidemických opatření byl v určitých částech pandemie

omezen volný pohyb, aby bylo zamezeno šíření onemocnění Covid-19. Na základě dat je tento zákaz popsán jako jeden z důvodů proměn ve vnímání času. Jelikož nebylo možné opustit domácnost či jiný prostor, kde se studenti zrovna nacházeli, nebylo možné vystavit se možnosti náhody. Náhoda zde může být popsána jako neočekávaná událost či sociální kontakt, který je důvodem právě změny prostoru. Tato možnost náhody je to, co danou událost činí vzpomínky hodnou a je s ní spojená konkrétní časová událost. Pokud našemu času dominuje monotónnost, nevytvářejí se vzpomínky s konkrétními vjemy a naše představa o minulém i budoucím čase se rozpadá. Časové události a jejich vnímání je založeno na zkušenostech, ale také na vzpomínkách. Vzpomínky jsou spojeny s emocemi, ale taky s prostorem samotným. Jsme schopni říct, jaké emoce jsme v daný moment prožívali a jsme schopni popsat také prostor, ve kterém jsme se nacházeli. Bez možnosti změny v prostoru se nevytváří vzpomínky na nový prostor a vjemy s touto změnou spojené. Výsledná skutečnost je taková, že pokud nemáme možnost volného pohybu, nemáme vytvořené nové vzpomínky, které bychom si mohli s konkrétním časovým obdobím propojit a organizovat tak podvědomě náš čas.

Za přínos mé bakalářské práce a výzkumu samotného považuji poukázání na existenci proměn ve vnímání času u studentů vysokých škol v době pandemie nemoci Covid-19. Dále pak popsání konceptualizace rutiny a tvorby rutinních návyků právě v období pandemie. Práce je přínosná také z pohledu zjištění korelace mezi ztrátou pohybu v prostoru a proměnami ve vnímání času. V následném výzkumu by měla být věnována pozornost také organizaci času v době pandemie a zda případně nastaly změny právě v této organizaci. Jelikož byl výzkum proveden pouze se sedmi účastníky/účastnicemi, měla by se daná problematika nadále zkoumat na větším počtu informátorů za použití kvalitativní metody.

Summary

In this thesis, my aim was to answer questions, which are needed in order to understand student's perspective on changes in time perception during Covid-19 pandemic. This thesis shows us, that the students are able to identify changes in time perception. These changes can be identified in several aspects of student life. Mostly, the participants, that were part of this study, described the changes in their perception of time, routine behaviour and time organisation.

Firstly participants described, that their perception of day length has changed during Covid-19 pandemic. Some of them mentioned that days were feeling longer than usual, while others talked about days feeling shorter. The subjective perception of time has changed during the pandemic. One of the variables, that can be determined as the source of these changes, is absence of experiences. The memory of experience is tied with time. Without these experiences, our retrospective time perception may change, since we do not have any association of memories and time in our memory. Secondly, based on the data created during this study, changes in time perception reached the language itself. During Covid-19 pandemic, the language has been extended. New time prepositions were created in the language. For example „in the first lockdown“ or „after the second wave“, and these can be linked to the specific time period.

In this study, we can also see the impact of the pandemic to the routine behaviour and routine making. Students described the struggle to maintain routine and apart from one participant, none of them successfully made a new one. Without the routine, their time perception has been modified, since they could no longer know what to expect in their time planning.

Based on the data, there can be an assumption made, that there is a link between restricted movement and changes in time perception. In some parts of Covid-19 pandemic, there were some movement restrictions, when citizens were not allowed to leave their premises. Some participants described those restrictions as one of the reasons for mentioned changes in time perception. Without the movement and the aspect of coincidence, there are no new experiences made, which can be associated with specific time period.

Seznam použité literatury:

Etický kodex České sociologické společnosti, 2021, dostupné z: https://ceskasociologicka.org/wp-content/uploads/2021/06/Eticky-kodex-Ceske-sociologicke-spolecnosti_ke-schvaleni-Valnym-shromazdenim.pdf

HUSSERL, Edmund. *Přednášky k fenomenologii vnitřního časového vědomí*. Praha: Ježek, 1996. Filosofické texty.

MERLEAU-PONTY, Maurice. *Fenomenologie vnímání*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013. 559 s. Knihovna novověké tradice a současnosti; sv. 81. 2013

NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠŤOVÍČKOVÁ, ed. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK, 2019

OSGOOD, D. Wayne, et al. "Routine Activities and Individual Deviant Behavior." *American Sociological Review*, vol. 61, no. 4, 1996, pp. 635–55

ROSENTHAL, Gabrielle. Reconstruction of life stories: principles of selection in generating stories for narrative biographical interviews. *The narrative study of lives*, 1(1), 1993, 59-91.

SMITH, John E., " „Time, times, and the right time, Chronos and Kairos“, *The Monist*, vol. 53, no. 1, 1969, pp. 1-13,

SOKOL, Jan. *Čas a rytmus*. 2., rozš. vyd. Praha: Oikoymenh, 2004. Oikúmené (OIKOYMENH).

SOROKIN, P. A., MERTON, R. K. *Social Time: A Methodological and Functional Analysis*. *American Journal of Sociology*, 42(5), 615–629, 1936

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY, *Vládní usnesení související s bojem proti epidemii – rok 2020*, 2020, Dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/epidemie-koronaviru/dulezite-informace/vladni-usneseni-souvisejici-s-bojem-proti-epidemii-koronaviru---rok-2020-186999/>

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY, *Vládní usnesení související s bojem proti epidemii – rok 2021*, 2021, Dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/epidemie-koronaviru/dulezite-informace/vladni-usneseni-souvisejici-s-bojem-proti-epidemii---rok-2021-193536/>

Seznam sekundárních zdrojů:

GELL, Alfred. *The anthropology of time: Cultural constructions of temporal maps and images*. Routledge, 2021.

MUNN, Nancy D. *The Cultural Anthropology of Time: A Critical Essay*
Source: *Annual Review of Anthropology*, Vol. 21, 1992, pp. 93-123

ORGEN, R. S. 2020. *The passage of time during the UK Covid-19 lockdown*. 15(7):
Dostupné z: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0235871>

HOLMAN, E. A., GRISHAM, E. L. 2020. *When time falls apart: The public health implications of distorted time perception in the age of COVID-19. Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, S63-S65. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1037/tra0000756>

Projekt bakalářské práce

Jméno a příjmení studujícího: Matouš Babíček

Studijní program: Sociologie a sociální antropologie

Předpokládaný název práce: Změny ve vnímání času v době pandemie

Klíčová slova: sociální čas, organizace času, rytmus, Covid-19, fenomenologie času, antropologie času, sociologie času, vnímání času v době pandemie

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jakub Grygar, Ph.D

Jméno vedoucí/ho bakalářského / diplomového semináře, do kterého se chce studující hlásit (předběžně):

Námět práce

Má bakalářská práce se bude soustředit na kvalitativní výzkum fenomenologie vnímání času a změny ve vnímání času v době pandemie Covid-19. Zaměřím se jak na retrospektivní pohled na proměny ve vnímání času v době pandemie, tak i na to, jak a zda, se v aktuálním období ustupující pandemie a uklidněné situace, vrací vnímání času do podoby „předpandemické“. Ve své bakalářské práci budu vycházet také z děl a myšlenek fenomenologů, kteří se tématem času a jeho plynutí zajímali. Použití fenomenologických děl je klíčové, jelikož popisují zkušenost a způsob, jak se zkušenosti člověku ukazují v jeho vlastním vědomí. Konkrétně půjde o fenomenology Maurice Merleau-Pontyho a Edmunda Husserla. Edmund Husserl ve svých Přednáškách o fenomenologii vnitřního časového vědomí přirovnává plynutí času k melodii. Melodie je v jeho pojetí časový úsek, který je podložen událostmi v tomto úseku, které nazývá tóny. Melodie má své trvání, stejně tak jako tóny, ze kterých se skládá. Představa Husserla o tónech je taková, že i po jejich ukončení, je melodie těmito tóny ovlivněna a vyvíjí se jinak než před ukončením daného tónu. Po skončení melodie stále přetrvává v paměti její

dozvuk. Čím více času uplyne od skončení melodie, tím je těžší jí a události s ní spojené interpretovat. Podstatou melodie, kterou Husserl popisuje je návaznost a vzájemné ovlivnění jednotlivých tónů. Pokud jeden tón skončí, jeho dozvuk se přenesse do tónu následujícího. Tímto způsobem dochází ke kaskádovitým změnám napříč melodií. Pro naše vnímání času to znamená to, že si neseme zkušenosti napříč časovým úsekem. Husserl ale pouze přirovnána vnímání času k melodii. Pravidelnost je důležitá, ale jedná se pouze i přirovnání k hudbě, nelze totiž trvat na přísné pravidelnosti, která ani není dosažitelná. Pokud bychom vnímali pandemii Covid-19 jakožto melodii, jednotlivé tóny by byly události, kdy došlo k nějaké změně. Jednotlivé tóny jsou ale ovlivněny tóny předešlými a následná interpretace se stále vyvíjí. Pokud se tedy vnímání času na začátku pandemie změnilo, dozvuk tohoto tónu se nese skrze celou pandemii a ovlivňuje celou melodii.

Další fenomenolog, kterému bych rád věnoval ve svém výzkumu se výše zmínění Maurice Merleau-Ponty. Merleau-Ponty vycházel z Husserlových poznatků o čase a svojí interpretaci na něm založil. Na rozdíl od Husserla, Merleau-Ponty časové události jako tok řeky. Každá událost, stejně jako řeka má počátek a konec. Čas dělí na objektivní a subjektivní. Řeka plyne i bez našeho zásahu, tudíž se jedná o objektivní časové plynutí, které je nezávislé na našem vědomí. Čas subjektivní vnímá například již zmíněný tok řeky, pouze pokud je pozorován. Události, které nám dodávají pocit plynutí času jsou to, co dává předpoklad subjektivnímu času. Pro Merleau-Pontyho se důležitý předpoklad pohybu. Pohybem jsou zde myšleny události, pohybující se předměty nebo prostředí. Statičnost je to, co dle Merleau-Pontyho vede ke změnám vnímání času. Pokud je náš subjektivní pojem o čase statický, pokud jsme například uzavřeni v místnosti, naše vnímání času se sníží pouze na vjemy, jako je například střídání dne a noci. Subjektivní čas se zpomalí, či zastaví a zůstává pouze čas objektivní, který plyne bez našeho vědomí. Zde vidím spojení s pandemií, kdy se lidé museli omezit svůj kontakt s okolím a mnohdy zůstali uzavřeni v již zmíněné místnosti. Jejich pojem o čase a jeho vnímání má dle Merleau-Pontyho v tomto případě podmět ke změně (Merleau-Ponty, Maurice, *Fenomenologie vnímání, kap. Temporalité*).

Kromě výše uvedených fenomenologů a jejich děl bych rád své koumání a vedení rozhovorů z části rád opřel o díle od Jana Sokola, Rytmus a čas. V tomto díle je na čas nahlíženo jako na součást naší společnosti, na základ jazyků a na to, jak ovlivňuje život a náš pohled na svět kolem nás. Základ předpokladu o čase, který Jan Sokol popisuje je

rytmus. Čas je interpretován skrze rytmicky opakující se události. Tyto události mohou mít základ ve společnosti, nebo se jedná pouze o osobní události. V obou případech se ale vnímání času, bez těchto rytmicky se opakujících se událostí rozpadá. Rytmus aktivit, je to, co ze života mnohých během globální pandemie zmizelo.

Mimo fenomenologické perspektivy bych se rád také rád ve výzkumu zmínil a zohlednil pohled antropologický. Antropologie studuje vnímání času, jako fenomén zakořeněn v naší společnosti a kultuře. Tomuto tématu se věnoval Alfred Gell ve svém díle o antropologii času *The anthropology of time. Cultural constructions of temporal maps and images*. Z antropologického hlediska bych se tedy rád zaměřil na změny tohoto fenoménu, který se v naší společnosti neustále vyvíjí.

Pro tento výzkum je klíčové pochopení času jako sociálního jevu. Vycházím z porozumění pojmu „sociální čas“, jak se jím zabývali autoři A. Sorokin and Robert K. Merton ve svém díle *Sociální čas*. A. Sorokin a Robert K. Merton se zabývali vnímáním času ve společnosti. Dle jejich tvrzení, čas není kontinuální, ale je dán rytmem kolektivního života. Jeho prožívání závisí na typu našich sociálních interakcí. Sociální interakce se během pandemie staly z části virtuální, jelikož byl omezen náš kontakt s okolím. Se změnou sociálních interakcí přišla také změna rytmizace kolektivního života. Události a časové úseky se ve společnosti lépe interpretují, pokud jsou svázány s konkrétní událostí. Sociální čas byl dle mého v době pandemie velmi zasáhnut a byla zde utvořena změna v jeho vnímání.

Zamýšlený výzkum by měl být v naší společnosti zcela unikátní. Dle dostupných informací výzkum zkoumající tento fenomén v době pandemie a v době „popandemické“ zatím v české společnosti neproběhl. V roce 2020 proběhl výzkum na distorzi ve vnímání času v době pandemie ve Velké Británii. Výzkum byl proveden během jedné z nejhorších vln viru v Británii, kdy byla společnost v tomto ohledu nejvíce ovlivněna. Zážitky jednotlivých respondentů byli stále v živé paměti respondentů, od kterých byla data sebrána. Cílem výzkum, bylo zjistit změny ve vnímání času v době pandemie. Výzkum byl proveden na základě elektronického dotazníku. Následná interpretace dat a zjištění odhalila, že přes 80 % účastníků výzkumu vykazovala distorzi ve vnímání času. Míra distorze dle zjištění závisela na věku, počtu povinností před a během pandemie a míře uspokojení ze sociálních aktivit.

Během pandemie, a především lockdownu, karantény došlo u mnoha lidí k proměně vnímání času. Rád bych se také ale během rozhovorů z částí zaměřil na návrat do „předpandemické podoby“. Pochopení změn v závislosti na předešlém stavu, by mohlo pomoci rozklíčit, v jaké míře ke změnám ve vnímání času došlo.

Jakožto skupinu, který jsem se rozhodl v tomto výzkumu zkoumat, jsem zvolil studenty vysokých škol. Příležitost pro tento výzkum je zcela ojedinělá, jelikož situace, která v posledních měsících probíhala a stále probíhá, je zcela výjimečná. Sociologové a sociální antropologové měli do této doby málo možností zkoumat problematiku změn vnímání času v tomto měřítku, protože nastalo pouze několik globálních událostí, kterými byli ovlivněni téměř všichni. Tato možnost by se v budoucnu nemusela opakovat a zjištění, v jaké míře k této problematice došlo by mohla být navždy ukryta. Dle mého názoru je zásadní věnovat se tomu ihned po skončení pandemie v naší společnosti, jelikož zážitky a poznatky v budoucnu zkoumaných jedinců by se mohli z paměti vytratit či zkreslit. Je důležité tuto problematiku prozkoumat, dokud je toto téma relevantní a stále přítomno.

Výzkumná otázka: Jaké změny nastaly ve vnímání času u studentů vysokých škol v době pandemie?

Předpokládané metody zpracování

Data v tomto výzkumu budou převážně vycházet z provedených rozhovorů, které budou uskutečněny se studenty vysokých škol. Respondenti budou hledáni pomocí metody „snow balling“ a mnou očekávaný vzorek bude čítat orientačně 5-10 respondentů. Ke sběru dat bude využito metody biograficky narativních rozhovorů. Tato metoda bude založena na procesu narativních rozhovorů popsanou Gabrielou Rosenthal.

Gabriele Rosenthal popisuje narativní rozhovory jak sběr životních zkušeností respondentů. Samotný proces sběru dat je relativně jednoduchý. Bude se jednat o vedené rozhovory, při kterých bude kladen důraz na volnost odpovědí respondenta. Před samotným rozhovorem bude představeno téma a směr, kterým by se měl dialog řídit.

V první části narativního rozhovoru, se bude jednat o monolog respondenta, do kterého nebude zasahováno. Pouze v případě, že by se respondent výrazně odklonil od tématu bude zasáhnuo a usměrněno správným směrem, aby nedošlo ke zkreslení dat a sběru pro téma nepotřebných informací. V druhé a taky finální části rozhovoru budou kladeny otázky, na které já, jakožto výzkumník budu požadovat odpovědi, aby došlo k dovysvětlení všech životních událostí a pohledů, které se během dané časové doby změnilo nebo udály. Otázky budou tvořeny během rozhovoru samotného, jelikož nejde předem určit, zda respondent zmíní a vysvětlí vše potřebné. Může se také stát, že nebude potřeba nic doplnit a monolog respondenta bude dostatečný. Rozhovory budou vedeny v klidném prostředí, aby se respondent mohl zcela soustředit pouze na dotazované téma. Následné zpracování dat bude rozděleno na několik částí, které bych zde rád blíže přiblížil. V první řadě dojde k přepsání nahraných rozhovorů do textové podoby, aby byla následná práce s daty jednodušší. Další kroky analýzy a interpretace budou následovné.

1. Analýza biografických dat
2. Tématická analýza (rekonstrukce životního příběhu z daného časového úseku)
3. Rekonstrukce historie v daném časovém úseku
4. Mikro analýza jednotlivých segmentů rozhovorů
5. Komparativní analýza rekonstruovaného života a rekonstruované historie

Analýza biografických dat

Sebraná data budou podrobena interpretaci výzkumníkem, bez ohledu na souslednost jednotlivých událostí. Jedná o prvotní analýzu, během které bude kladem důraz na pochopení událostí a informací od respondenta. Tento krok by měl pomoci nastolit chronologickou uspořádanost sebraných informací.

Tématická analýza (rekonstrukce životního příběhu z daného časového úseku)

V tématické analýze se zaměřím na analýzu již chronologicky seřazených informací získaných během rozhovoru. Podstatou této analýzy bude kontrast informací zmíněných v rozhovoru a interpretací utvořených v předešlém kroku. Skrze tento proces by mělo

dojít k výtahu důležitých poznatků z rozhovoru a utvoření perspektivy, jakým způsobem respondent na daný časový úsek nahlíží. Bude zde utvořena rekonstrukce životního příběhu respondenta z úseku, na který se dotazovalo během rozhovoru.

Rekonstrukce životní historie

Na základě utvořeného životního příběhu z předešlého kroku bude utvořena rekonstrukce historie. V tomto kroku by mělo dojít k pochopení toho, jak byl životní příběh ovlivněn historií. V tomto případě, jaký byl názor načas před pandemií a jak se následně měnil v průběhu pandemie samotné. Bez kontextu předešlé historie by nebylo možné zcela pochopit onu změnu ve vnímání času v době pandemie.

Mikro analýza jednotlivých segmentů rozhovorů

Samotný přepis rozhovorů bude rozdělen do segmentů, které se váží k jednomu podtématu. V této fázi se začínají tvořit hypotézy založené na předešlých krocích. Utvořené hypotézy jsou přiřazeny k segmentům a následně se ověřuje jejich pravdivost v rámci celého textu a jednotlivých segmentů. V této části celkové analýzy by se měl objevit vnitřní kontext celého rozhovoru a informace do tohoto kroku skryté.

Analýza rekonstruovaného života a rekonstruované historie

Poslední část celkové analýzy nám poskytne náhled na kontext událostí v daném časovém úseku a také v období před ním. Bude zde kladen důklad na rozdíly v prožitém úseku a na historii před ním. Jednotlivé výsledky budou seřazeny na základě několika kritérií, například co se změnilo, jakým způsobem se to změnilo a zda se to vrátilo do původní podoby po ukončení pandemie.

Etické souvislosti zvažovaného projektu

Za etické riziko v tomto výzkumu považují identitu respondentů a jak s ní bude nakládáno. Rozhovory budou probíhat z „z očí do očí“ a jejich obsah bude nahráván.

Někteří respondenti, by mohli mít s nahráváním rozhovoru do zvukového aparátu problém, jelikož nahraný obsah bude podroben další analýze a uložen. Ochrana účastníku bude zajištěna v přepise rozhovoru. Z přepisu budou vynechány veškeré osobní informace, které nebudou součástí výzkumu anebo pokud by bylo riziko jakéhokoli poškození respondenta.

Orientační seznam literatury

Gell, Alfred: The anthropology of time. Cultural constructions of temporal maps and images. Str. 221-229 (Husserl)

Dostupné na:
https://monoskop.org/images/a/aa/Gell_Alfred_The_Anthropology_of_Time_Cultural_Constructions_of_Temporal_Maps_and_Images_1992.pdf

Ogden RS (2020) The passage of time during the UK Covid-19 lockdown. PLoS ONE 15(7): e0235871. Dostupné na: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0235871>

When Time Falls Apart: *The Public Health Implications of Distorted Time Perception in the Age of COVID-19E*. Alison Holman and Emma L. Grisham University of California, Irvin. 2020, Vol. 12, No. S1, S63–S65 ISSN: 1942-9681 Dostupné na: <http://dx.doi.org/10.1037/tra0000756>

E. Alison Holman & Philip G. Zimbardo (2009) The Social Language of Time: The Time Perspective–Social Network Connection, Basic and Applied Social Psychology, 31:2, 136-147, Dostupné na: [10.1080/01973530902880415](https://doi.org/10.1080/01973530902880415)

Wittmann M, Lehnhoff S. Age Effects in Perception of Time. Psychological Reports. 2005;97(3):921-935. doi: 10.2466/pr0.97.3.921-935, Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/10.2466/pr0.97.3.921-935>

Grondin S, Mendoza-Duran E and Rioux P-A (2020) Pandemic, Quarantine, and Psychological Time. *Front. Psychol.* 11:581036. doi: 10.3389/fpsyg.2020.581036

The Cultural Anthropology of Time: A Critical Essay , Nancy D. Munn
Source: Annual Review of Anthropology, Vol. 21 (1992), pp. 93-123

Social time: A methodological and Functional Analysis, Pitirim A. Sorokin and Robert K. Merton, American Journal of Sociology Vol. 42, No. 5 (Mar., 1937), pp 615-629,
Dostupné na: https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/2767758?seq=15#metadata_info_tab_contents

Sokol Jan, Rytmus a čas, Praha 1996, Kap. 1 a 5, Dostupné na:
<https://ndk.cz/view/uuid:d9714540-a263-11e6-baa5-005056827e51?page=uuid:7f2445e0-b7eb-11e6-8c54-5ef3fc9ae867>

H. Woodrow, Time Perception, S.S. Stevens – Handbook of Experimental psychology, Wiley, New York, 1951, pp. 1224-1236

Richard A. Block, Chapter 9 Experiencing and Remembering Time: Affordances, Context, and Cognition, Advances in Psychology, North-Holland, Volume 59, 1989, Pages 333-363, ISSN 0166-4115, ISBN 9780444873798, Dostupné na:
[https://doi.org/10.1016/S0166-4115\(08\)61046-8](https://doi.org/10.1016/S0166-4115(08)61046-8).

Wyrick RA, Wyrick LC. Time Experience During Depression. *Arch Gen Psychiatry.* 1977;34(12):1441–1443. Dostupné na:
10.1001/archpsyc.1977.01770240067005

Grondin Simon, Mendoza-Duran Esteban, Rioux Pier-Alexandre, *Pandemic, Quarantine, and Psychological Time*, Frontiers in Psychology, Dostupné na:
<https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2020.581036>

When Time Falls Apart: The Public Health Implications of Distorted Time, Perception in the Age of COVID-19, E. Alison Holman and Emma L. Grisham, University of California, Irvine, Dostupné na: <https://psycnet.apa.org/fulltext/2020-40854-001.pdf>

Gabriele Rosenthal, *The narrative study of lives*. 1993, 1 (1), 59-91, Dostupné na:
https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/5929/ssoar-tnsl-1993-1-rosenthal-reconstruction_of_life_stories.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-tnsl-1993-1-rosenthal-reconstruction_of_life_stories.pdf

Husserl Edmund, *Přednášky k fenomenologie vnitřního časového vědomí*. Vyd. 2.

Merleau-Ponty, Maurice, *Fenomenologie vnímání*, kap. *Temporalité*

Seznam příloh

Příloha č. 1: Interview guide